

verwyf waarom hy dit dan nie beter gedaan het en ons so die kans beneem het om die foute te maak nie.

Wat ons geef is nie 'n geskiedenis van die Afrikaanse taal nie; o'er die ontstaan en vorming van onse taal het ons wat aangestip, in "Die Eerste Beginsels van die Afrikaanse Taal"—mar ons geef hier die geskiedenis van die Afrikaanse *Taalbeweging*, van die werksaamheid om onse taal erkend en beoefend te kry as landstaal. Mag dit dien om vele teenstanders te o'ertuige, en alle voorstanders te versterk en te bemoedig!

I. VOORBEREIDING

Die eintlike geskiedenis van die Afrikaanse Taalbeweging begin eers in 1875, met die oprigting van "die Genootskap van regte Afrikaners." Mar soos dit met die meeste sake gaat, waar waarheid in is, die Heer self berei dit voor sonder dat die mens daarop merk, deur middels wat die mens dit nie van verwag nie, en voor dat die mens self syn hand daaraan kan lê. So was dit hier oek.

OU KLAAS WAARSE'ER.

Die eerste wat die *spreektaal* hier as *skryftaal* gebruik het is die skrywer van die Samesprake tussen Klaas Waarsegger en Jan Twyfelaar, wat eers in die korant gepubliseer en later in 'n boekie afgedruk werd an Cradock in 1861. Vroeger het oek wel een en ander soms die taal gebruik, mar dit was mar meer ver die aardigheid, in 'n gedig of so. Mar hier had die skrywer ('n Engelsman van afkoms, na ons meen) 'n bepaalde bedoeling deur die taal te gebruik. Hy wou die Seperasie-beweging in die Oostelike Provincie bevorder. Die settlaars-gees werd namelik sterk in die Oostelike Provincie, en die Kaap en die Westelike Provincie was te Hollans of Afrikaans na hulle sin; en daarom wou hulle 'n ei'e regering hê en heeltemal afgeskeie wees, Mar daar was 'n grote moeilikheid, en dis onse Afrikaanse boerebevolking; die was nog deur familiebetrekkings en andere bande an die Weste verbonde, en nou werd die samesprake gedruk en by duisende versprei om die mense 'n boel ingebeelde griewe voor die gees te bring, en sodoende o'er te haal tot Seperasie. Duidelik verklaar die skrywer syn doel in die voorrede van die boekie (wat in Hollans geskrywe is). Eers vertel hy dat vele van onse bekwaamste Gouverneurs

vootstanders van Seperasie was, en so oek “de voornaamste en bekwaamste mannen woonagtig in de Oostelyke Provinsie.” Mar nou kom die besware: hoe met die Afrikaanse boere wat tog die meerderheid uitmaak? Hoor die skrywer self:

“Hiertegen heeft men ingebracht, dat de Hollandsche ingezetenen—of liever de Boeren—het niet met de Afscheiding gezinden eens zyn, en de zaak ook niet verstaan. De Zamenspraak werd dus—op verzoek van vele vrienden—geschreven, alleenlyk om de boeren eene inligting te geven wat waarlyk bedoeld werd door Separatie, of Afscheiding,—en dat wel op de eenvoudigste wyze, en in hun eigen Plat-Hollandsch. De opwekking welke deze zamenspraak gemaakt heeft—zynde er “drie duizend” exemplaren van elk nommer uitgegeven—is oorzaak dat men tot besluit is gekomen het geheel in een Boekje te publiceeren.”

Opmerkelijk hoe onse liwe Heer hier oek al weer die vyand in syn eie strik gevang het. Die bedoeling was blykbaar om onse Afrikaanse boerebevolking in die strik van die Engelse settlaars poletiek te lei, en daartoe werd onse taal listiglik gebruik. Mar in plaas van dat die Seperasie deurgaat (waar die Settlaars-Ministerie nou nog me besig is, hoewel onder die naam van Konfederasie) so moes die geskryf 'n voorbereiding wees ver die Afrikaanse taalbeweging wat die ergste hinderpaal is ver die o'erheersing van die Engelse politiek en 'n kragtige middel om onse Afrikaanse boere die oge te open en 'n nasionaliteitsgevoel te lat ontwaak by die bevolking. So is Josefs worde hier oek al weer waar: “gylieden wel, gy hebt kwaad tegen my gedacht; doch God heeft dat ten goede gedacht; opdat Hy deed, gelyk het te dezen dage is, om een groot volk in het leven te behouden” (Gen. 50: 20).

Ons noem die geskryf van Klaas Waarsegger 'n *voorbereiding* ver onse taalbeweging; want dit was 'n duidelike en kragtige getuigenis, van die kant van onse teenstanders, dat jy die taal wat 'n volk spreek moet gebruik as jy syn hart wil win.

Ons geef hier as 'n staaltjie hoe Klaas Waarsegger an Jan Twyfelaar uitleg, wat hulle eintlik met Seperasie bedoel:

“Klaas.—Wel oom, dit is de ding wat de mense aan de Baai, Uitenhage, Grahamstad, Fort Beaufort, Somerset, en Kweenstad, zoodanig over spook. Daar is al veele jare een maatschappy tussen de Kaap en de grensen gewees. Al de gelt van landsinkomste gaat in een kas aan de Kaap—hulle vermors de gelt, en

leen nog bovenop, en ons moet toezien en rente betaal. Nou, die Baaiyse mense, en de mense van de andere grens dorpe wat ik opgenoem het, wil de maatschappy met de Kaap verbreek. Laat hulle hulle eige gelt vermors zoo as hulle wil, en ons zal onze gelt bestee tot nut van onse lant. Ons wil ook goede paaie hebbe, en brugge over onze rivier, en Jutse van onze eige, wat op de grens woon en kantore waar ons onse eige testamente kan registreeren, en onse plase kan laat overzit, zonder hope met gelt aan Kaapse agente te betaal; en selis bestaanbare wette te maak tussen meester en bediende. Ons wil onse eige Gofferneur en andere hooge beamte hebbe, wat onder ons woon, en ook dezelfde paaie en riviere moet deurry wat ons gebruik. Ons wil de gelt wat inkom voor weg verponding en verkoope van ope grond, bestee, en nie in de zee gooi nie. Daarom wil ons de maatschappy verbreek, 'en dit is wat hulle' Separatie of Afscheiding noem. Dit is wat oom Jan nie kon begryp nie. Maar nou begryp oom Jan dit mos."

So werd Afrikaans geskrywe voor omtrent 20 jaar. Daar is in die tyd so te sê gen verandering waar te neem nie. Die verskil in die spelling is nie te wyte an verandering in die taal, mar an gebrekkige waarneming toen nog. So is daar vele gebreke nog in die spelling hier an te wys, byv.—

1. Die Lidwoord *de* moet wees *die*.
2. Die Afrikaans gebruik altyd *s*, nie *z* soos hier nog voorkom nie.
3. Die *ch* moet weg; nie *tusschen* mar *tussen*, soos hy hier oek al het in Baaiyse en mense.
4. Volgens die uitspraak moet dit nie wees *aan* nie, mar *an*, nie *over* nie, mar *o'er*, nie *goede* nie, mar *goeje*, nie *hebbe* nie, mar *hê*, ens. Hier is nog 'n vermenging van foneties en etymologies beginsel.
5. *Ch* word *k*, in *maatskappy*, ens. Dis hier nog nie opgemerk nie.
6. In 'n ope lettergreep hoef gen klinker verdubbel te worde nie, dis vanselfs lank, dis oek deur die skrywer nie erkend, daarom skryf hy *zoo* ver *so*, *veele* ver *vele*, *plaase* ver *plase*, ens.
7. Op vele plase is nog versuimd om die slepende uitgange wat in die spreektaal weg gegoi is, in die skrywe oek weg te laat, soos *registreeren* ver *registreer*, ens.
8. *Voor* die bywoord van tyd of plaas word nog nie onderkei'e van *ver* die voorsetsel, en 'n die onbepaalde lidwoord van *een* die telwoord.

KLEIN KLAAS WAARSE'ER.

Na hom is 'n ander "Klaas Waarzegger Jr." opgestaan wat in die *Zuid Afrikaan* geskrywe het 'n hele party geestige "gesprekke tussen Oom Jan Vasvat en Neef Daantje Loslaat." Hy het nog veul meer bygedra tot voorbereiding van die Afrikaanse Taalbeweging, omdat hy nie alleen geskrywe het in die Afrikaanse taal nie, mar oek in 'n regte Afrikaanse gees. Sig heeltemal losmaak van Hollanse vorme wat ons tog nie gebruik nie, kon hy egter nog nie; anders moes syn naam al gewees hê "Klein Klaas Waarse'er" in plaas van "Klaas Waarzegger Jr." Ons gee as 'n staaltjie die "Zesde gesprek," met weglating van enige grappies vooraf; dis meteen 'n stuk van geskiedkundig belang.

DE VRIJSTAAT-WATERBOER QUESTIE.

ZESDE GESPREK TUSSE OOM JAN VASVAT EN NEEF DAANTJE LOSLAAT.

Oom.—Maar kom alle gekheid op 'n stokkie, op soo'n manier krij ek nooit klaar nie, om ver jou van die Vrijstaat sijn Diamandvelt te vertel. Luister nou mooi hoor Danie! Maar wag, hier is een kaart, wat neef Willem sijn meester afgemaak het, uit die boek * waar al die dinge in staat. Kijk Danie, hiersoo is nou die Diamandvelt; zie jij hoe loop die Vaalravier aan die Noordekant en Weskant; en die Rietravier en Modderravier aan die Suikant en Ooskant? Kijk hiersoo, waar die Rietravier en Modderravier in mekaar loop, leh David sijn graf, en in reguit lijn Noord Oos leh Platberg. Sie jij daar soo'n endje van daan, een ding wat nes een sterretje lijken? Das Perdeberg, wat die Engelse landmeters kom Platberg noem—waarom hulle dit doen sal ek wel aans ver jou seh. Wel Danie, oer die lijn leh die vernaamste kwestie, en die saak sal door arbiters uitgemaak wort. Ek denk as die laaste Diamand eers uit die gront gehaal is sal hulle daaraan begin.

N. Oom, ek het mos gehoor dat ou Juts Bel sal die saak beslis, maar ek denk hulle het maar lievers die Gorneur zelf mot kies om dit nit te maak!

O. Wag Danie ons kom daar aansies. Om jou die heele historie van die skepping af te verhaal, aan wie die Diamandvelde gehoor het kan ek nie, en leef daar ook seker geen mens op die werelt nie wat dit kan doen; maar ons sal met soo'n goeije 100 jaar geleden begin. Dit skijn, of die Boesmans die eerste baase van die lant gewees is; naderhand die Korannas, en eindlik die Grikwas.

N.—Maar oom, as die Grikwas baas was van die lant, dan het hulle mos reg op die lant, en.....

O. Danie, mot nou ver mijn asseblief nie in die rede val nie;

* "Adamantia," by Capt. Augustus F. Lindley.

luister eers en praat dan. Die Grikwas was baase, ja, maar op een aart; net so as jij sal ver jou neer plak op een ander man sijn plaas en hij is te swak om ver jou weg te jah. Eerder is die Korannas baase; want hulle het met die Boesmans oorlog gemaak en van die lant geneem. Maar hoe die vurk nou oek al in die steel sit, die Grikwas het "op een aart baas gewort," amper op soo'n aart as Englant nou baas gewort het. "MAGT IS REGT". Maar laat ons nou ingeh, dat hulle baas was; want hulle is daarvoor erken door Englant, dan nog, mot jij mooi verstaan, was dit nie die Grikwas waar Ruitenboer, och ek meen Waterboer, die kastagge kaptijn van is nie. Nee dat was Griquas waar Korneels Kok kaptijn van was; en daar leh nou een ander punt waar hulle rusie oer maak. Waterboer seh, dat Korneels Kok maar een onderkaptijn was, wat door Waterboer sijn ou tata aangestel was; en dat Korneels Kok geen reg gehad het nie, om van die gront aan die Vrystaat te verkoop; want op soo'n manier het die Vrystaat baas gewort van partij van die gront. Maar laat ik nou ver jou met een paar woorden duidlik maak, dat Waterboer lieg dat hij so bars. Let op! In 1815 sterf daar een kaptijn, sijn naam was Korneels Kok; hij was kaptijn van al die Grikwas; en bij sijn dood benoem hij sijn twee seuns, Adam, of soo as hulle hem noem Dam Kok, en Korneels, om oer die Grikwas te regeer. Dam sal oer die Grikwas wat in die Suikant, in Filopolis woon, regeer, en Korneels oer die wat in die Noordekant, waar nou die Diamandjes gevonde worde, regeer. Wag bier is die kaart om jou duidelik te maak. Siet jij hier soo Danie?

N.—Ja oom.

O.—Nou, soo as ek ver jou geseh het, was dit in 1815. Die Engelse Gorment was daarmede te vrede, en as een bewys dat hulle die twee Griekwa kapitijns erken, gee hulle aan Adam of Dam een skepter, en aan Korneels een kirie met een gou knop.

N.—Maar nou spot oom mos!

O.—Nee neef, das die waarheid, al lijk dit laf en verspot. Waterboer syn tata, een ou Boesman Hotnot, was in die dage een agterrijer van kort Adam Kok, een oom van die andere twee Koks, Dam en Korneels. Die kort Adam was soo lang kaptijn en regeer soo lang in Grikwastad voor Dam; want Dam was op reis. Verstaan ver mijja mooi, die ou andries Waterboer was "achterrijer" in die dage, dus kan hij gen kaptijns aangestel het nie! neh? Naderhand maak kort Adam ver hom diender of konstabel, en laat ver hom partij keer zijn regeering oer, want jy mot weet: Kort Adam was wel zoo lank kaptijn, maar hy was ook een smit, en het partijkeer meer te doen met die hamer en die aanbeelt dan moet die gorment van sijn neef. In die dagejkom daar Engelse zendelings, en krij rusie met Dam Kok oer mense ophang; Dam wit kwaaddoeners laat hang, en hulle wit dit nie leh nie. So trek hulle partij voor Waterboer en erken hem als kaptijn, en Dam is niemand meer in Grikwastad nie. Hij was verplig om sijn goed te vat en na Filopolis te trek waar hij regeer. Dit mot soo omstreeks 1820 gebeur het. In 1834, toen Sir B. D'Urban gofferneur was, het die zendelings het soo ver gebreng dat Waterboer ook door die Engelse Gorment erkend is as kaptijn in die plek van Dam Kok. Wat seh jy daarvan neef?

N.—Soo, soo, oom, is dit die saak, en is daar op soo'n manier van twee Grikwakaptijns drie gekom?

O.—Maar nou wil ek dit vra. hoe kan die agterrijer Andries Waterboer in 1820, of di Capetijn Waterboer in 1834, Korneels Kok als kaptein aangestel het in 1816? Hoe zal zija live seuntje Klaas Waterboer, of sijn raadsman David Arnot, of syn andere vrinde dit kan uitleh? Ek het oer die punt een beetje banja lang gepraat, maar ik het dit gedaan om jou te bewijs Danie, dat Waterboer van sijn eerste leuen nie gebars is nie, en omdat dit een voorname punt is. Ons sal oer die ander dinge mot korterder praat, anders kom ons voor son onder nie klaar nie.

N.—Stop nou eers oom sijn rijp, hier is twak en metjes.

O.—Ja, maar die swawelhoutjies kan jy maar hou, hulle is in die wint net nix wert nie. Met myn tonteldoos sal ik eerderder vuur kry—kets—kets—kets—siet jy, daar brant hy al.

N.—Non kan oom maar weer aangaan met praat nou kan ek weer lekker luister.

O.—Wel, ek denk dat jy nou oertuig is, dat Korneels Kok een kaptyn was wat “nie deur ou Andries Waterboer aangestel was nie” maar deur syn eige papa, ou Korneels Kok, en dat hy en syn volk dus reg had om van hulle gront te verkoop aan wie dat hulle wil, en dit het hulle oek gedaan; hulle verkoop aan die boere van die gront; die maak daar plaase van, en soo loop die sake voort tot 1845, toe die oorlog met die boere uitbreek. Wag, ik kan tog nie nalaat nie om ver jou te vertel hoe die oorlog eigenlyk begin het. Een Morolong (geen Grikwa) wat Adam Kok ook as Kaptyn erken, het kwaad gedaan onder die boere; hy wort gepak, en die veldkornet laat hem een party houwe met die aapstert toetel. Hy klaag zyn nood by Adam Kok, en die swartjong het die parmantigheid om van syn volk te stuur om die veldkornet te dagvaar om voor hem te kom om daarvan verantwoordig af te leh! Nou kan jy nagaan, of jy, of ek, of ons ooit van die dagvaarding van soo'n swarte nixnuts notisie sal geneem het, al was hy duizendmaal een kaptyn. Die gevolg was dit, dat die zwartjongens geweld wil gebruik en dat die boere met blou boontjes begin te werk. Adam Kok maak hom klaar voor die oorlog, en die boere wag nie lank nie, hulle trek in lagers, en hulle sal permantige meneer Adam Kok net nou maar wys gemaak het. Maar wat gebeur, die Engelse Gorment kry in hulle hart soo banja jammer ver die arme Blekkies, dat hulle ver Adam Kok een party Rooibaatjes, stuur, om ver hom te help en om die volgende geslag van die Grikwas een bietje witter te maak.....En das gebeur ook; want “van die tyd is die Grikwa nase een heele entje witter gewort”.....

N.—Mar oom sal dat nou regtig van jammerhart gewees het dat die Engelse hulle gehelp het?

O.—Foei! Hoe dom van jou, Danie! Maar das waar ook, jij weet die sake nie so goet nie; das voor jou tijd. Nee, dat was net van afgedankste afgunstigheid, dat dit met die ontevrede boere, wat uitgewijk het oer Grootravier, soo goet gaat. Hoe is dit dan gegaan in die laaste Basuto oorlog? Dit weet jij tog.

N.—Oom meen cer die kruit en loot?

O.—Ja ek meen, dat toe die Vrijstaat net klaar staan om die Basutos voor altijd hulle diewerij af te leer, kom John Bull en verbied om kruit en loot aan die Vrijstaat te verkoop, en druk die Basutotjes in syn arme en noem hulle: ENGELSE ONDERDANE. Hoe zal dit ver Engeland nou smaak, as Frankryk of Amerika mot jammer kry ver die Assanties en hulle mot kom help teun Englant? Maar sien jy Danie, ek het al ver jou van effen geseh: “Magt is regt” by Englant. Die meester het een boek, die boek syn naam is: “Het misdadig Engeland,” en is gedruk by Hendrik Frijlinck te Amsterdam, die boek het myne oo’e oopgemaak; daar het ek dinge in gelees wat ek nog nooit geweet het nie; ik bedoel oer die oorlog met China oer die opiumhandel, en hoe Englant die eiland Malta gekry het, enz., enz. Jy mot trag om die boek van hem te leen te kry; of, weet jy wat, as jy in die Kaap kom, kan jy maar ver myn een sien te kry; of anders kan een van die Hollanse boekverkoopers maar een voor myn laat kom van Holland. Maar ons raak van onze diskoers af. Soo as te denke is, het die boere die oorlog verlies, en in 1845 was die Engelse en Grikwas by “Zwartkopjes” overwinnaars. Van toen af is die Vrystaat onder Engelse bestuur gekom tot 1854 toe, en het die sake buite verwagting goet gegaan. Dat dit soo goet gegaan het, kan die Engelse die boere voor dankie seh; want hulle was verstandig genoeg om maar in hulle lot te vrede te wees. In die tijd, koop die boere fluks op stukke gront van Korneels Kok, en maak daar plaase van; en die Engelsche Gorment geh hulle eigendoms briewe, dus een bewys, dat die Engelse Gorment in die da’e weldeenlyk geloof het dat Korneels Kok reg had om te verkoop; en daarom, hoe of die teunswordige Gorment kan geloof slaan aan Waterboer syn leuens, dat Korneels Kok geen reg had om te verkoop, dat kan ek maar nie klein kry nie; daar steek meer agter as wat ons weet, en wat ons ook wel seker nooit te weet sal kom nie. Hoe hulle nog kan twyfel, met die eigendomsbriewe door die Engelse Gorment voor 1854 self gegewe, voor hulle oo’e, is onverstaanbaar. Maar ons is by 1854 nie waar nie? Wag, laat ek eers een slaggie op die pampiertjes kyk. Ja, nou kom ons by die ding, wat jy seh wat jy nie kan verstaan nie: die Conventie van 1854. Luister Danie! Die ongelukkige bemoeiziekte van die Engelse Gorment met die swart nasies wat rondom die Vrystaat heen leh, het aan Englant banja moeite, en banja gelt, ja banja menselevens gekos. Englant sien toen das moeilik om die Vrystaat te beheer, en om met sulke kerels as Moshesh, wat partykeer deenlyk die Engelse troepe uitgedun het, oorlog te maak, en daarom seh die Engelse Gorment ons sal maar die Vrystaat van ons nek afgooi en die boere maar weer aan hulle lot oerlaat. Hoe goet! Hoe braaf tog van Englant nie waar nie? Ja, die dat wil kan zoo denk, ik nie. Eers het hulle door hulle bemoeiselgeit die swart nasies rasend gemaak, en nou laat hulle die boere aan die genade van Moshesh en die ander swartjes oer. Maar die Vrystaters was daar ook nie mee te vrede nie; hulle protesteer daarteun; maar dit help net so veel as toen hulle geprotesteer het dat hulle ver Adam Kok help. Die pot met kos is nou eenmaal door Englant gestoof, en die Vrystaat mot nou maar sluk, sluk, sluk, dat hulle vol is. Nou van die tyd af is die Vrystaat eigentlyk VRYSTAAT geword;

want Englant wat selfs met die swart nasies geen raad meer weet nie, laat die Vrystaat nou maar die spit afbyt. En het hulle nou maar die Vrystaat syn gang laat gaan dan was alles nog nix nie. Maar hoe is dat gegaan mot Moshesh en syn volk en Waterboer en zyn volk? Hulle is nou, let op, BRITSCHE ONDERDANEN!! En in die 2de Artikel van die Conventie, beloof Englant nog al plegtig, dat hulle geen verbond sal aangaan met eenige zwart nasie wat aan die Noordekant van die Grootrivier woon. Fraai! neh? Woord gehou! neh?

N.—Maar oom seh conventie, conventie, wat is dan die conventie? Das soo'n hoo'e woord.

O.—Das waar ook ja, ek is soo'n snaakse mens, as ik aan die praat raak dan hou ik nie op nie. Die conventie is wat ons eintlik sou seh een kontrakt tusse Engelse en die Vrystaat. Die kontrakt bestaan uit 9 Artikels. Onder ander kom daar in, dat die Vrystaat nou een VRIJE Staat is en door Englant sal erkent wort. Maar hoe is Advokaat Hamelberg, een afgesant van die ERKENDE VRYSTAAT in Englant ontvang? Maar hieroer sal ons aanstonsies praat. Dan kom daarin soos as ek geseh het, dat Englant plegtig beloof, om nie met die swart nasies een verbont te maak nie, en nog ander dinge. Verstaat jy nou die woord conventie?

N.—Ja oom.

O.—Maar nou mot ons eers weer een bietje teruggaan. In 1840 of 1841, daar wil ik van af wees, ontstaan daar twis tusse Adam Kok van Filopolis en Korneels Kok, ver die verkoop van gront aan die boere; maar die saak wort fusse hulle geschik, en toen wort die lyn van Rama na Dawid zyn graf gemaak: das die lyn waar nou ook soo mee geknoei wort. As die ou Waterboer nou ver Korneels Kok aangestel het as kaptyn, soo as hulle seh, zal hy dan in die da'e stil gebly het, en die zaak het laat uitmaak en bakens laat set van Adam Kok en Korneels? Daar het ons weer een bewys, dat dit een verbrande leuen is. Maar om kort te gaan in 1852 is die ou Andries Waterboer doodgegaan, en is zyn seun Nicolaas Waterboer (hulle mot hem liewers die naam van "Ruitenboer"* gegewe het) kaptyn in zyn plek gewort. In 1857, een jaar voor zyn doot, het Korneels Kok (want hy is in 1858 oorlede) zyn kaptynskap met kirie en al aan zyn neef Adam Kok oergemaak. Die andere Adam Kok was daarby, en ook onze oujong Waterboer, jr. Als hy nou iets te seh het gehat waarom toen nie gepraat nie. Waarom toe nie gevra nie watter reg het Korneels Kok om zyn kaptynskap oer te maak, en klein Adam om dit aan te neem. Waarom het hy toen zyn bek gehou?

N.—Ah oom, die tyt was die Diamandjes nog nie ontdek nie.

O.—Ja Danie, daar leh die knoop. Maar kom, dat wort regtig al donker al, laat ons binnekant gaan..... Hannie myn kint skenk ver ons een kelkie wyn.

Hannie.—Pa, Ewa het ver ons laat lag; wat was dat dan, Pa?

O.—Ek sal wel aans ver jou seh, anders raak ek en neef Danie in die war met ons gezels. Een ding wil ek jou seh dat ek lus het om ver jou die naam van Ewa te geh.

* Ruitenboer is in Engels "Jack of Diamonds."

Hannie.—Waarom dan Pa? wat het ek...

O.—Stil nou maar, skenk maar die wyn in. Wat denk jy van die wyn Danie!

N.—Nu oom, om die waarheid te seh die smaak staan myn nie aan nie, hy het soo'n smaak nes gelooide sool.

O.—En das nog al Engelse Serrie. Een koopman in de Kaap het ver myn een kissie aangesmeer. Ek betaal nog al 3 sielings en 6 oulap ver een bottel. Engelse Serrie! Engelse bog ja! Das ons eige lant syn wyn, wat hulle in Englant wie weet wat in gebrou het, en dan weer ver ons stuur en met gout laat betaal. Kan daar nou seen by wees? Ek sal die kissie wyn maar van die volk laat uitdrink, as hulle hulle dop kom haal; anders vererg ek myn tog maar. Die koopman prys dit ver myn nog al aan om te drink, hy seh das soo'n gesonde wyn, daar is soo'n banja krag in. Wag as ek in die Kaap kom, sal ek hem vertel wat hy nog nie weet nie. As ek aan myn twee ginies dink wat ek daarvoor betaal het, dan kook myn bloet soo maar.

N.—Maar oom, laat ons nou maar oer die Diamantvelde verder gezels.

O.—Ja das goet dat jy myn daaraan herinner, Danie, anders het ek soo maar weer vortgepraat sonder ophou. Wel, Adam Kok is dan kaptyn geworde in die plek van syn oom Korneels Kok en Ruitenboer het daar nix teun gehad nie. Wat ou Korneels het begin, het Adam klaar gemaak, want in 1861 het hy die laaste gront wat hy van zyn oom georwe het aan President Pertorius van de Vrystaat verkoop. Wettig verkoop, die dokumente bestaan nog almaal. Hy het omtrent £8000 alles saam daarvoor gekryg, en toe parera hy met syn volk na een plek wat hulle seh Niemandslaud. Die Niemandslaud is een plek wat hy van die Engelse Gorment gekryg het; en dit leg aan de Weskant van Port Natal. Ek denk Danie, dat ek nou ver jou duidelik genog gemaak het op watter manier die Vrystaat aan die Diamantvelde gekom het; en ek twyfel nie, of ijdereen wat syn gesond verstand wil gebruik, sal mot beken dat dit wettig en regverdig is.

N.—Ja oom, ek voor myn part kan nie begryp nie, hoe of verstandige mense daarteun kan stry; as dit soo is as oom seh, dat die pam-pier almaal bestaan van wat oom ver myn vertel het.

O.—Ja Danie, en ek kan nog meer ver jou gevertel het, om dit ver jou nog duidliker te maak; maar dan kom ons middernag niet klaar nie; daarom laat ons nou maar aangaan waar ons opgehou het. Nou kom ons by die knapie waar die heele stroeveling deur ontstaan het te wete: De Bastaard Hotnot Dawid Arnot. Zyn vader mot een Engelsman gewees het, en zyn moeder een Hotnotmeid. Hulle het hem goed laat leer, want hy het in die Kaap op die "College" skool gegaan; ou neef Petrus het ver myn laas nog geseh dat hy met hem saam skool gegaan het. Wel, die knapie speul een flukse affaire in Colesberg omtrent 1863, en vat zyn goet en trek na Nicolaas Waterboer van Grikwastad waar hy met wyd oop arme ontvang word. En van die tyt af is die poppe aan die danse gegaan: want van die 1 September, 1863, is dat een skrywe gewees aan die Vrystaat zyn Gorment en aan die Kaap syn Gorment sonder ophou. Die Kaap syn Gorment het banja min notisie geneem van Water-

boer, of lievers van Arnot syn briewe, en sal miskien tot van dag toe nog geen notisie daarvan geneem het nie; maar, wat gebeur? in 1870 wort daar wit klippies gevonde, en die wit klippies is Diamande, en Diamande is banja wert, en op soo'n manier begin Waterboer sen reg (sic) cok banja wert te wort. Hoe of President Brand van die Vrystaat nou ook al proteste, en brief op brief schrywe aan die Goffeneur Hooi (hy is nou dood) en naderhand aan die Goffeneur Barkly wat ons nou het, dat is almaal wel voor die getal. Of Brand hem nou ook al beroep op die Conventie van 1854 dat is net soogoet, als of hy hem beroep op een stuk skoone pampier. Hulle houd daarop das swart Waterboer syn gront. Maar das nog almaal nix nie, had hulle Ruitenboer nou maar aan syn lot oerge-laat, om syn (sic) gront in besit te neem, dan sal die Vrystaat hem, en zyn handjevol dronklap Grikwas gou tot hulle plig gebring het. Maar dit weet hy ook goet, en daarom kom daar een brief, waarin hulle verzoek om BRITSE onderdane te wort. O, Arnot, Arnot! En jy kan nagaan Danie, soo'n vette gans te laat loop, al wort ook die Conventie van 1854 geskonde, dat sou nie gaan nie. Onder die voorwendsel, dat die Vrystaat die Diamantgrawers nie goet kan regeer nie, en om die belange van Britse onderdane, t.w., Waterboer Arnot & Co. te behartig, moet die Vrystaat ruim en plek maak; want jy weet, "Magt is regt." Reg, Danie, ek wort soo maar soo aardig as ek daaraan denk. Jy weet dat was sus of soo of daar was oorlog; want toen Brant dit bekent maak in die Volksraad, dat die Engelse Gorment besit geneem het van die Diamantvelde, en Oelof Truter met zyn protes en al geboender het, toen was daar een stem almaal: "OORLOG!" Brant het toen getoon, dat hy die regte Afrikaander op die regte plek is; want das net door hem dat daar nie oorlog en bloedvergieting gekom is nie. De arme kerel het hemselwen die tyt amper dood gewerk, syn siekte was nix anders nie as "o'erspanning." Hy is tog nou gelukkig weer gesont. Oelof Truter is nie een van die slimste nie, ek ken hem goet, maar hy is lang in Australia een goutgrawer gewees en dus het hy ondervinding, en hy het die Diamandgrawers net fluks in order gehou, en ek durf gerus te seh, dat het in syn tyt beter gegaan het as nou. Brant het naderhand ingegeh, ingegeh, ingegeh, en altyd gehoop hulle sal nog insien hoe verkeert of hulle is, mar ja, wel, hy kan lang wag. As die laatste Diamant eers uitgehaal is, dan miskien, maar eerder nie. Brant stel toe voor, dat die zaak door arbiters mot beslis wort, en hy wil de Kyster van Duitsland, die Koning van Holland, of die President van Amerika kies tot syn skeidsman, maar daar het hulle geen oore voor nie. Naderhand gesante van andere nasies, maar die ook nie—hulle weet wel waarom!! En die Vrystaat is nog al een Vryestaat—hm—hm—en wat skiet daar eindlik oer—ou Juts Bel—die gewese Tjiefjuts sal die saak uitmaak,—ons sal sien hoe—maar ek.....

N.—Maar wat dan van Hamelberg, en van die van Rama nu David syn graf.

O.—Wel, Hamelberg is door Brant als "afgesant" van die VRIJE (?) staat naar Englant gestuur, om die belange waar te

neem; en soo as te denke is, is hy nes een kwajong ontvang en met die kous op syn kop terug gekom. En die lyn van Rama na David syn graf was die laaste toevlug van die Vrystaat, maar daar is soo mee geskoei, dat al die plekke waar hulle Diamante vinde, en bowen op nog 143 VRIJSTAATSE PLAASE, banja waarvan Engelse eigendomsbriewe het, aan dus kant, dat is op Engelse, alias Waterboer syn grontval. Neef Vilje van die Vrystaat, en ook Capt. Lindley in syn boek, het aangetoon, hoe verkeerd hulle gewees het, en Perdeberg en Platberg met mekaar het verwar, en David syn graf glat op een ander plek het loop seek, maar jy kan denk dat daar min notisie van neem—o—o—o—o oh. En nou asseblief, Danie, mot jy vermyn verexcuseer, ek is nou moeg, en wat jy verder wil weet kan jy ander dag vra.

N.—Goed oom, maar seh myn eens wat is van Arnot gewor?

O.—Arnot, Arnot? kerel, hy is skatryk, en banja plaatse is zyne, en staan op zyn naam, en hy is nou in die nuwe Wesgriekwalanse Parlment, en praat van Federasie van al die state van Zuid Afrika. Hy sal almaal onder Engelse vlag bring en hy zal dit en hy sal dat en..... hy sal hem nog een dag vas loop en ach basta, hy sal syn vrient Soutie help om Waterboer syn gront op te pas. Jy weet mos Soutie die setlaar van 1820 is nou Goffeneur van die Diamantvelde. Jy weet mos ook dat hy met Antonie Krynou syn dogter is getrou. Loop nou maar in die voorkamer Danie, Hannie het al tweemaal om die hoekie kom kyk of ons al klaar is al..... Mimie, myn hartje, jy mot gou gou maak met die kos, want das laat al.

KLAAS WAARZEGGER, JR.

P.S.—Al myn vriende wat kan Engels lees of kinders het wat dit ken, mot tog die boek van Capt. Lindley "Adamantia," koop om te lees, dan sal hulle meer weet as ek ver hulle het geskrywe.

Klein Klaas skryf stellig syn Afrikaans suiwerder as ou Klaas, syn spelling is oek al meer na die reel: "Skryf soos jy praat." Mar daar is daarom nog enige gebreke in syn spelling o'ergebly. Hoe kon dit oek anders? Dis nie een man syn werk om die spelling van 'n taal te regel nie. Groot is en blyf egter Klein Klaas syn verdienste in die opsig, dit val nie te ontken nie.

1. In enkele woorde blyf hy te Hollans in syn spelling, byv. hy skryf ook ver oek maar ver mar, ens.

2. In andere weer skryf hy te plat, byv. *Gorment* ver *Gouwerment*, *ravier* ver *rivier*, mot ver moet, skry ver skrywe, ens.

3. Veral die bisondere e-klank wat Afrikaans gemeen het met Grieks en Frans, en wat in ons taal so dikwils

voorkom, byv. jn *sê*, *hê*, *lê*, *pêrd*, *wêreld*, ens. het Klaas nie bra weet op papier te bring nie. Hy skryf nie meer soos ou Klaas *segge*, *hebbe*, *legge*, ens. nie, omdat hy te etimologies was in syn spelling, mar syn manier van spelling *seh*, *leh*, *heh*, ens. is daarom verkeerd, en is, juis omdat dit in Hollans 'n vreemde klank is wat die meeste nie weet uit te druk nie, deur 'n menigte ander nagevolg, tot nou toe nog deur enkele, waarom ons juis die verkeerdheid daarvan anwys. Die *h*. deug daar nie, want

a) Dis *onnodig*; 'n *h* is 'n toeblasing (aspirasie) en kan dus wel voor mar nie na 'n klinker gehoor worde nie,

b) Klaas is sig self nie gelyk gebly in die gebruik van die *h* nie; want dan moes hy dit oral gebruik waar die besondere *e*-klank voorkom, byv. in *pehrd*, *kehers*, *wehreld*, ens. en dit het hy nie gedaan nie. Dit is dan oek veul makliker om die klank te onderskei met 'n teken daarop, so *ê*. Daaro'er later meer.

WARE AFRIKANER.

Mar die man wat eintlik as advokaat opgetre het ver die regte van die Afrikaanse taal as skryftaal en volkstaal was "*Ware Afrikaander*." Hy het 'n hele spul briwe geskrywe in die *Zuid Afrikaan* in 1874, waarvan die eerste drie was o'er "*De Afrikaansche Taal*." In suiwer Hollans het hy ver die Hollans lesend publiek die regte van syn moedertaal bepleit met, tot nog toe onweerlegde en ons durf *sê* onweerlegbare bewyse.

Hier werd die saak erns; hier gaat die voorbereiding as van ~~self o'er in dadelike~~ werksaamheid. Ou Klaas en klein Klaas het albei in Afrikaans geskrywe, mar gen een juis met die doel om die taal daarme erkend te kry as skryftaal nie; ne, die eerste met 'n byoogmerk en die laaste meer ver die grap. Mar "*Ware Afrikaner*" maak nou erns van die saak. Omdat die 3 briwe so'n keerpunt vorm in die geskiedenis van die taalbeweging en deur die gegronde bewyse daarin bygebring blywende waarde het, neem ons dit hier heeltetal o'er.

AAN ALLE WARE AFRIKAANDERS.

1. DE AFRIKAANSCH E TAAL.

“En hy (Ahasveros) zond brieven aan al de land-
schappen des Konings, aan een iegelyk land-
schap naar zyn schrift en a a n e l k v o l k
n a a r z y n e s p r a a k : dat elk man over-
heer in zyn huis wezen zou en spreken naar
de spraak zyns Volks.”—ESTHER I : 22.

Myne waarde Landgenooten!—Leest en overdenkt wat een
ware Afrikaander u te schryven heeft over UWE TAAL. Moge-
lyk zal hy ook later over uw Parlement, uwe scholen, uwe
kerk, uwe kweekschool, enz. schryven.

De taal van een volk vertoont het karakter des volks. Men
kan geen nationaliteit vormen zonder een eigen taal. Ont-
neemt een volk zyne taal en gy ontneemt dat volk het voer-
tuig zyner gedachten; gy ontneemt dat volk de wysheid zy-
ner voorvaderen, nagelaten in al die zinspreuken, spreekwoor-
den, uitdrukkingen, enz.

Eéne slechts is de moedertaal—de taal van het hart. De
taal waarin wy, reeds aan moeders borst, het eerst het papa
en mama leerden uitstamelen;—de taal waarin onze ouders
met teedere liefde ons het eerst hunne genegenheid openbaar-
den;—de taal waarin onze vrome moeder ons het eerst, toen
wy met het hoofd in haren schoot nederknielden en zy hare
hand op ons hoofd leide, ons den dierbaren naam van Jezus
leerde uitspreken;—de taal waarin onze vader, toen wy met
betrane oogen voor zyn sterfbed stonden, ons voor het
laatst vermaande en vertroostte: “Myne kinderen! wandelt
in de vreeze des Heeren, gelyk ik u een voorbeeld heb gege-
ven!—Ik ga u verlaten—maar ik heb u Gode opgedragen!”
—de taal waarin onze lieve moeder stervend haren laatsten
adem uitblies in het gebed, terwyl wy snikkend nederknielden
om de sponde: “O God! ontvang myn geest..... en wees de
Vader myner kinderen!”..... *die taal blijft ons heilig.* En
elke poging om ons zulk eene taal te ontrooven is in ons oog
ontrouwheid aan de nagedachtenis onzer voorvaderen, geweld
aan het tegenwoordig geslacht, en onregt aan onze kinderen
gepleegd. Maar omgekeerd, ook het zwakste streven om dat
wat ons hart heilig is te bewaren en te verdedigen, heeten wy
van harte welkom.

Een volk zyne taal te ontrooven, het zy dan met list of
met geweld, is dus een groot onregt dat volk aangedaan. *Het
strydt tegen het regt der volkeren.* Laat my hierover eenige
zinsneden overnemen uit het schryven van Dr. Tancred aan

Sir Philip Wodehouse, in *De Zuid Afrikaan* van 23 Augustus 1866:—

“Het was en is ook hier uwe (namelyk, Engelsche) staatkunde om de boeren en hunne kinderen altoos in onkunde te houden, opdat gy altoos over hen zoudt kunnen heerschen; maar zulk eene staatkunde levert nooit goede vruchten op, zy eindigt nooit goed. Uwe staatkunde moest die zyn van de wyste staatsmannen:—

“Tros Tyriusque nullo discrimine agetur.

‘Tusschen Engelschen en Afrikanen ken ik geen onderscheid, beiden zullen gelyk geacht en met de stiptste onpartydigheid behandeld worden; indien zy hunne taal willen behouden en geene andere leeren, zal ik trachten hun verstand te ontwikkelen, in welke taal zy ook verkiezen mogen.’ Uwe staatkunde moest die zyn van Mithridates den Koning. Deze regeerde over 22 Koningryken en bestuurde elk volgens zyne eigene wetten en in zyne eigene taal. En zyne officieren, gouverneurs, regters, enz. moesten zich oefenen in de taal van iedere natie en zich bekend maken met hare manieren en gewoonten. Het is niet de pligt van een veroverd land om de taal des veroveraars aan te leeren, maar het is de pligt van den veroveraar om zich bekend te maken met de taal en gewoonten der veroverden..... Rome, in al zyne heerlykheid, heeft zich niet van vervolgzucht bediend om zyne taal onder de veroverden te verspreiden; het werd aan de keus der veroverden gelaten dezelve aan te leeren of niet.”

Voegt hier nog by wat de schryver in denzelfden brief vooraf had gezegd:—“Deze kolonie is steeds erger behandeld geworden dan een veroverd land. Stipt gesproken is zy nooit veroverd, maar gecedeerd; maar al ware zy veroverd, dan moest zy nooit met die onverschilligheid en nalatigheid behandeld zyn geworden, welke zy sedert 1806 heeft onderzonden.”

Maar het is vooral in stryd met Gods Woord, dat voor ons in alles het hoogste gezag heeft, om een volk zyne taal te onnemen. Leest hierover in het boek Ester 1: 22, en verder 3: 12 en 8: 9. Aldaar vindt gy dat Ahasveros, die regeerde van Indie af tot Moorenland toe, 127 landschappen, zyne onderdanen regeerde en zyne bevelen uitzond “aan een iegelyk landschap naar zyn schrift en *aan elk volk naar zyne spraak*.” Ja hy vaardigde het zelfs als een gebod uit, “dat elk man overheer in zyn huis wezen zou en *spreken naar de spraak zyns volks*.” Maar leest verder Hand. 2: 5—12, en hier ziet gy hoe God zelf de menschelyke talen eerbiedigt. Om des menschen zonde “verwarde de Heer de spraak der gansche

aarde," (Gen. 11;) van daar de verschillende talen. God, de Heer, kon nu slechts in eene—de oorspronkelyke—taal zynen wil aan den mensch bekend gemaakt hebben en dan gezegd hebben: "Laat hen allen die taal leeren," maar neen, de Heer liet door den Heiligen Geest "verdeelde tongen" op de hoofden der discipelen verschynen: "*tongen*," opdat zy Gods wil zouden prediken; "*verdeelde tongen*" om zulks in iedere taal te doen. Vandaar ook, volgens Gods bepaalden wil, was het dat Parthers en Meders, enz. moesten uitroepen: "Wy hooren hen *een iegelyk in onze eigene taal*, in welke wy geboren zijn, spreken." Maar nog meer—"die ooren heeft, die hoore!"—in het boek der Openbaring lezen wy (5: 9) het loflied der gezaligden: "Gy hebt ons Gode gekocht met uw bloed, uit alle geslacht, *en taal*, en volk, en natie." En in 7: 9 lezen wy: "Na dezen zag ik, en ziet, een groote schaar, die niemand tellen kon, uit alle natie, en geslachten, en volken, *en talen*, staande voor den troon en voor het Lam," enz. Uit deze plaatsen zien wy duidelyk dat de verschillende volkeren en talen zelfs in den hemel, voor Gods troon, erkend en geëerbiedigd worden.

En wat heeft men tot nog toe gedaan, wat is men thans doende met de Afrikaansche taal en het Afrikaansche volk? Stelselmatig alle nationaliteit uitroeien en daartoe onze taal verdringen in ons Parlement, in onze Gerechtshoven, in onze Scholen, ja men begint reeds in onze kerken.

Doch daarover meer in ons volgende. Intusschen blyve ik

EEN WARE AFRIKAANDER.

II. DE AFRIKAANSCH TAAI.

"Ik wil liever in de gemeente vyf woorden spreken met myn verstand, opdat ik ook anderen moge onderwyzen, dan tien duizend woorden in eene vreemde taal."—1 COR. XIV: 19.

Myne waarde Landgenooten!—Ik heb myn laatste schryven geëindigd met de ernstige aanklacht dat men bezig is ons alle nationaliteit te ontnemen en onze taal te verdringen in ons Parlement, in onze gerechtshoven, in onze scholen, ja reeds in onze kerken, hoewel zulks in stryd is met het recht der volkeren en met Gods Woord.

En HOE tracht men nu ons onze taal te ontnemen? Voornamelyk *met list*; omdat men weet dat een volk zich niet met geweld zyne taal laat ontnemen. Daarvan toch zyn er vele voorbeelden in de geschiedenis, o.a. Polen en de inwoners an Wallis. Op bedekte, listige wyze wil men ons dus onze

moedertaal ontrooven en daartoe bezigt men velerlei middelen
Laat my u op eenigen wyzen.

Een van de voornaamste listen die men daartoe gebruikt is, men wil u wys maken dat de Afrikaansche geene taal is. Welke drogrede! Vraagt toch eens aan die wyze heertjes, die u dat vertellen “Wat is dan eigenlyk eene taal? Wat maakt eigenlyk eene taal uit?” Mogelyk zyn zy niet eens in staat u daarop te antwoorden—mogelyk hebben zy nog nooit daarover gedacht. Nu dan zal ik u aantoonen wat eigenlyk eene taal is, en daardoor meteen bewyzen, dat het Afrikaansch even goed eene taal is als eenige andere taal, ten minste even goed als het Engelsch, de mode-taal, die het Afrikaansch verdringen moet.

Elke taal moet hebben inhoud en vorm; woorden om zyne gedachten te kunnen uitdrukken en verbuigingen om die woorden te kunnen gebruiken; dus een woordenboek en een spraakkunst.

Beschouwt nu de Afrikaansche taal naar haren “inhoud.” Elke taal moet een woordenschat hebben; zonder woorden geene taal. Maar wordt het nu verwacht dat elke taal bepaald hare eigene woorden hebben zal en geen enkel woord met andere talen gemeen? Wel, dan is het Afrikaansch geene taal maar het Engelsch evenmin. Ja, dan bestaat er geen enkele taal over de geheele aarde. Neen, alle talen komen voort uit ééne bron, gelyk geheel het menschelyk geslacht uit één paar ouders. De talen zyn dus verschillende takken van één boom, verschillende stroomen uit één bron, en hebben gevolgelyk veel met elkander gemeen. Waarom is dan het Afrikaansch niet even goed eene zelfstandige taal als eenige andere taal, als het Engelsch byvoorbeeld? Velen uwer is het onbekend hoe de Engelsche taal zamengesteld is, en al wat gy leert als Engelsch, denkt gy, zyn Engelsche woorden. En dan vertelt men u, het Afrikaansch is geene taal, want het is zamengesteld uit Hollandsch, Fransch, Hottentotsch, enz. Maar hoe de Engelsche taal zamengelapt is, houden zy wyzelyk verborgen. Zie hier nu het gevoelen van Max Müller, een der grootste Engelsche taalkundigen van onzen tyd, aangehaald in Chambers Encyclopædia, onder het woord “English Language”: “Er bestaat mogelyk geene taal die zoo vol is van woorden uit andere talen afgeleid, als het Engelsch. Elke landstreek der wereld schynt uit hare woordenfabriek iets bygebracht te hebben op de markt van de Engelsche taal. Latynsche, Grieksche, Hebreuwsche, Celtische, Saxische, Deensche, Fransche, Spaansche, Italiaansche, Duitsche,—ja zelfs Hindostansche, Maleische en Chineesche woorden—liggen door elkaar gemengd in het Engelsche woorden-

boek. Naar de woorden alleen geoordeeld, is het onmogelyk om de Engelsche taal te rangschikken onder eenig ander van de erkende stammen van de menschelyke spraak: "... "Na het nauwkeurigste onderzoek, door ieder woord in de woordenboeken van Robertson en Webster te tellen, heeft M. Thommerel het duidelyk aangetoond, dat het getal Teutonische of Saxische woorden in het Engelsch bedraagt 13,330 tegenover 29,354 woorden, die middelyk of onmiddelyk kunnen teruggebracht worden tot hun Latynschen oorsprong."... "Wy kunnen geheele zinsneden in het Engelsch vormen, bestaande enkel uit Latynsche of Romaansche woorden."—Oordeelt nu zelve! Als wy slechts de woorden, die het Engelsch uit het Latyn heeft overgenomen, wegnemen (niet minder dan 29,354 woorden!) dan is de Engelschman niet in staat een enkele bladzyde te schryven of een enkele gedachte uit te spreken in zyne taal.

De redenering dus, dat de Afrikaansche taal geene taal is, omdat zy uit verschillende elementen is zamengesteld, is louter dwaasheid. Het is een van die drogredenen die men gebruikt om u met list uwe moedertaal te ontrooven. Dwaasheid! Eene taal kan zoo vele woorden met andere talen gemeen hebben als zy wil—zy komen toch allen uit eene bron—als zy slechts woorden genoeg heeft om zich daarin te kunnen uitdrukken, als men maar zeggen kan wat men zeggen wil in zyne eigene taal. En dit kunnen wy even goed in Afrik., als de Engelsman in het Eng. Neemt blindelings een paar voorbeelden. *Zoon* in het Holl., *Sohn* in het Duitsch, *Son* in het Eng., waarom kunnen wy nu niet even goed *Seun* zeggen in het Afrikaansch? *Hem* in het Holl., *ihm* in het Duitsch, *him* in het Eng., waarom kunnen wy nu niet even goed zeggen *hom*?

En neemt nu de Afrikaansche taal naar haren vorm. "Maar de Afrikaansche taal heeft geen eigen taalkunde. Men moet toch verbuigingen, enz., hebben, en dat heeft het Afrik. niet"—zoo spreekt men verder. Wy antwoorden: Het Afrik. heeft even goed zyne vormen van verbuiging, en spraakwendingen als het Eng. Wat toch is de Engelsche spraakkunst? Een zaamgelapte boel, meestal uit het Latyn en Grieksch genomen. Laat ons eens voor de grap een Engelsche spraakkunst in handen nemen! Zy hebben zelfs geen enkel oorspronkelyk woord om uit te drukken wat spraakkunst en de verschillende deelen daarvan is. Voor op het woord *Grammar* is geen Engelsch maar oorspronkelyk Grieksch woord. Slaat een blad om en ziet hoe zy dat, wat zy in hunne taal niet eens noemen kunnen, nu zullen verdeelen. In vier deelen gewoonlyk: "*Orthography, Etymology, Syntax, and Prosody.*" Geen een

oorspronkelyk Engelsch woord, allen weer uit het Grieksch. Een blad verder daar vindt gy in hun *Orthography* de verschillende soorten van woorden naar de spelling dus aangeduid: "*Monosyllable, Dyssyllable, Trisyllable, Pollysyllable*"—allen woorden die zy eerst den leerling moeten verklaren, omdat hy ze niet verstaat; want zy zyn uit het Grieksch geleend. Neemt nu de tweede afdeeling van hun *Grammar* en ziet eens hoe zy hun *Etymology* behandelen! Zy beginnen natuurlyk met de 9 rededeelen, en hoe noemen zy die? "*Article, Noun, Adjective, Pronoun, Verb,*" enz. Weer geen enkel oorspronkelyk Engelsch woord. Ditmaal hebben zy echter voor verscheidenheid alles uit het Latyn gesmokkeld. En zoo konden wy voortgaan tot op de laatste bladzyde. Doch genoeg! Het verveelt my en u reeds en met verontwaardiging leggen wy zulk een mengelmoes ter zyde en vragen: Moeten wy nu daarvoor onze moedertaal prysgeven? Hoe durft men ons verwyten dat wy geen spraakkunst hebben, terwyl zy zelve er geene hebben? Als men maar overnemen kan, en zamenlappen, ja, dan kunnen wy ook uit Latynsche, Grieksche en Holiandsche regelen ons eene spraakkunst zamenstellen. Doch, hoort eens wat dezelfde Max Muller hiervan zegt, in hetzelfde Artikel in Chamber's *Encycl.* aangehaald: "Talen kunnen wel gemengd worden in hare woordenboeken, maar niet in hare spraakkunst."

En wat is dan eigenlyk de Engelsche spraakkunst? Hoort Max Muller nogeens: "Wat nu eigenlyk Eng. spraakkunst kan genoemd worden, is weinig meer dan de uitgangen van den tweeden naamval enkelvoud en eersten naamval meer-
voud der zelfstandige naamwoorden, de trappen van vergelyking, en eenige weinige van de personen en tyden van het werkwoord." Waarlyk, de armoede zelf!—En daarvoor wil men u uwe moedertaal ontnemen! 't Is waar, het Afrik. heeft zyne *gebreken*, vergeleken by het Holl. byvoorbeeld. Maar het Afrik. heeft ook zyne *deugden*, gemakkelykheid en kortheid van uitdrukking, naiviteit, enz.

Dan, men houde in het oog, geen taal is op eenmaal volkomen. Eerst de taal en dan de taalkunde. Wat was het Eng. en het Holl. oorspronkelyk? De taal ontwikkelt zich zamen met het volk. En wat doet men nu met de Afrik. taal? Men wil het kind in zyne jeugd versmoren, omdat het nog geen volwassen man is! Wat gruwel! En zult gy dat toelaten, Afrikaanders! die een hart hebt voor uw land, voor uw volk, voor uwe taal?! Neen, nooit!

Maar men heeft nog een andere list. ~~Men zegt: "Leert liever het Holl. Het Afrik. is toch maar een dialekt van het Holl."~~ Ook hierop antwoorden wy beslist: Neen, het Holl.

is u te vreemd reeds. Neemt byv. een boerenzoon, die nooit het Holl. grammatikaal heeft geleerd, en geeft hem een boek in sierlyk Holl. styl (van Bilderdyk of Da Costa byv.) in handen, en het meerendeel van hetgeen hy leest verstaat hy niet. Waarom dan niet liever onze eigene moedertaal erkend, ze geleerd, daarin geschreven? “Zy is slechts een dialekt van het Hollandsch!” Maar, vragen wy, waren alle talen dan niet eerst dialekten? Welke taal is op eenmaal in haren vorm als een dondersteen van den hemel gevallen? Neen, alle talen waren eerst dialekten en zyn langzamerhand eerst gevormd door het gebruik. Hier is dus een andere drogrede om u te verstrikken; doch ongelukkig zoo lomp en dom uitgedacht dat gy ze met uwe handen tasten kunt.

EEN WARE AFRIKAANDER.

III. DE AFRIKAANSCH TAAI.

“Gy zult niet meer dat stuursche volk zien, het volk, dat zoo diep van spraak is, dat men het niet hooren kan, van belagchelyke tong, hetwelk men niet verstaan kan.”—JESAJA 33: 19.

Myne waarde Landgenooten! Gy vraagt mogelyk: “Waarom begint Afrikaander juist met de taal van ons volk? En waarom schryft hy zooveel over de taal? Is dat dan van zooveel belang?”

Het antwoord hierop vindt gy in dit laatste stuk over de taal, waarin wy u gaan aantoonen wat nadeel wy reeds geleden hebben by het verdringen van onze moedertaal door het onbillyk invoeren van het Engelsch. Laat my slechts eenige daadzaken noemen. Feiten spreken voor zich zelve.

Ons Parlement moest in het Engelsch gehouden worden, hoewel ruim twee derden der bevolking evenveel Eng. als Russisch verstonden, toen het Parlement werd opgericht. Wat was het gevolg? De oudsten des lands, mannen van verstand en ondervinding, mannen die een hart hadden voor het heil en de welvaart van hun vaderland, konden wy niet kiezen. Vreemdelingen, fortuinzoekers, die meer belang stelden in een gevulde beurs dan in den vooruitgang der kolonie, namen hunne plaatsen in. Waarom? Alleen omdat men de taal van het volk miskende en de Raad der Kolonie in eene vreemde taal gehouden werd. Als ons Parlement van het begin in de volkstaal gehouden werd, gelyk de Volksraad van den Vrystaat en de Transvaal, en de Vaders van het land daarin be- raadslaagden, gewis men zou zulke dulle dwaasheden niet be- gaan hebben, als om £150,000 te verspillen voor een nutte-

looze emigratie—enorme sommen voor publieke gebouwen—£5,000,000 voor spoorwegen, die nooit beantwoorden zullen, noch kunnen;—men zou nooit zulk een blyvende smet op zich gehaald hebben (gruwt daarvan, Afrikaanders!) als om Britsche knoeijeryen met onze bloedverwanten den Vrystaat goed te keuren!

In onze gerechtshoven zyn wy vreemdelingen en moeten ons dus bedienen van tolken, prokureurs, advokaten, enz. die hunne zakken vullen met geld den armen onkundigen boer onrechtvaardig afgeperst. Waarom worden onze gerechtshoven niet in onze eigene taal gehouden? Waarom kunnen wy niet daar in onze eigene taal onze zaken bepleiten? Waarom moet de rechter, die dikwyls de volkstaal goed verstaat, veinzen alsof hy haar niet kent? Zou het een schande zyn voor een Governementsambtenaar om onze moedertaal te verstaan? Is het om onze taal daardoor in minachting te brengen?

Op onze Scholen moeten onze kinderen eerst eene vreemde taal leeren om dan in die vreemde taal (Engelsch) verder onderwezen te worden. Waarom niet hunne moedertaal, die zij verstaan, genomen om hen daarin verder op te leiden? Maar weet gy wel, Afrikaanders! hoe uwe moedertaal door de Engelsche regeering wordt beschouwd? Zy wordt op ééne lyn geplaatst met de Kaffertaal? Op het Onderwyzersexamen, waar certificaten van bevoegdheid uitgereikt worden voor Gouvernementsonderwyzers, wordt het Hollandsch niet als een vereischte beschouwd. Op genoemd examen wordt het Hollandsch en het Kaffersch, als aanbeveling, niet als verbindend, beschouwd, en het hangt af van de verkiezing van den kandidaat zich daarin te laten examineeren, of niet. Hoort het! Arme moedertaal! Zy wordt door John Bull op gelyken voet gesteld met de taal van Barbaren!

En gaat eens op die geangeliseerde scholen! Hier vindt gy John Bull in zyn glorie! Wat wordt hier toch onderwezen? Daar ligt een boekje over Aardrykskunde, en wel "STANDARD Geography." Ruim twee-derden van het boekske is gewyd aan de beschryving van "een Klein Eilandje in de Noordzee," gelyk "Criticus" onlangs aanmerkte, en geheel de overige groote aarde moet met eenige weinige bladzyden tevreden zyn! Wat zullen die knapen daar toch een mooi idée krygen van de aardrykskunde! En nu, de geschiedenis? In plaats van de kinderen iets van de Algemeene Geschiedenis te laten leeren, worden zy enkel in "Britsch History" onderwezen! Geheel de overige wereld, de geschiedenis der overige volkeren, wordt maar stilweg miskend. En als de kinderen in de geschiedenis van Engeland lezen van oorlogen met de Franschen b. v., dan weten zy niet of de Franschen mogelyk maanbewoners

zyn! En waartoe moet nu zulk een bekrompene, eenzydige opleiding dienen? Om den kinderen van jongs af in te prenten, dat Engeland alles en geheel de overige wereld niets is. En ach! hoe diep zyn de wortelen van zulk een verderfelyk systeem reeds in de harten van de Afrikaansche jeugd geschoten! (Van den Engelschen vreemdeling zullen wy liever met minachting zwygen). Maar wat van de Afrikaansche jeugd? Wat van al die geangeliseerde windbrekers? Hoort die juffertjes eens! "t Engelsch is de mooiste taal!"—Ja, omdat zy geene andere talen kennen. De Boesman zegt dat zyne taal de mooiste is; eenvoudig omdat hy geen ander taal kent. Hoe vele talen kennen toch die adelyke juffertjes! Kennen zy het Hollandsch? Neen, dat is hun te laag (zoo zeggen zy; maar eigenlyk: te hoog; dit weten wy). Kennen zy Fransch of Duitsch? Neen, wie zou dat *kennen*? (Men leert het wel; maar tusschen *leeren* en *kennen* liggen nog groote bergen, waarover maar weinigen kunnen henenstappen). Wat dan? Hoe vele talen kennen zy toch? Niets dan een mondje vol Engelsch en daarmee zyn zy verbazend geleerd!... En onze jonge heeren, met Engelsche kleeding, Engelsche manieren, Engelsche taal, enz.? Neen, hen willen wy zoo hard niet vallen! —Zy willen mogelyk nog een of ander postj:ve dienen, magistraat of magistraatsklerk, of iets anders: en dat verkrygen zy nooit van de Engelsche Regering, vóór zy zich ontkleed hebben van al wat Afrikaansch is, en zich geheel in een Engelsch gewaad hebben gestoken.

Eindelyk, in onse kerken begint men ook reeds het Engelsch preeken, vannemen, avondmaal vieren, enz., in te voeren; hoewel gy die de kerk gebouwd hebt er geen woord van verstaat. Vreemdelingen nemen uwe plaats in, en—gy zwygt. Afrikaanders, hi r is eene prof:tie van de toekomst? Gy hebt gebouwd, vreemdelingen nemen uwe plaatsen in! Ziedaar de richting van onsen tyd. En het ongelukkigs van al, onse predikanten—predikanten van de Nederduitsche Gereformeerde Kerk—helpen zulks bevo deren. In hun "Herderlyken Brief" zeggen zy: "Wy verheugen ons, dat de liefde tot uwe schoone moedertaal zich meer en meer begint te openbaren," enz., en dat lezen zy u vóór van uwe preekstoelen, terwyl zy (velen althans) al hun invloed gebruiken om haar te verdringen en het Engelsch in te smokkelen. Getuige hiervan niet slecht het noodeloos Engelsch preeken in vele gemeenten; maar ook inrichtingen als de Huguenoten School en het Good Hope Seminary. Afrikaanders! Merkt gy het nog niet waar het henen wil? 't Is tyd dat gy ontwaakt! Weldra is het te laat!

Wy bedoelen Afrika's toekomst—een eigen nationaliteit. Doch zonder taal geen natie. Daarom, Afrikaanders, houdt u land, uw volk, uwe taal in eere!

EEN WARE AFRIKAANDER.

KLEIN KLAAS EN WARE AFRIKANER.

Die gevolg van die briewe was al vereers dat die twe, klein Klaas en ware Afrikaner, in 'n publieke korrespondensie tre in die *Zuid Afrikaan*. Dit was 'n aangename en nuttige briefwisseling, jammer mar dat dit so gou gestop het. Ons geef hier die 3 eerste, en ons denk enigste, briewe wat hulle gewissel het; dis veral belangrik om die reels ver die spelling.

AAN "WARE AFRIKAANDER."

Beste Neef,—Dat jy soo fluks op in die koerante skrywe, het myn hart banja goed gedaan. Jy sal wel gesien het dat ek ook soo dan en wan van myn laat hoor. Dit skyn, dat die mense nog al ons stukke lees; want waar ek kom, by ou mense of jonge, op bruilofs of picknics, op vendusies of baaars, oeral praat hulle van ons. Nou kan jy nagaan hoe styf of ek myn mot hou om nie te laat merk nie wie tog neef Klaas is. Daar was nou een van die aande een niggie wat dit ook zoo graag wil weet, en sy vra sco lief, dat ek amper-tjes verklik het. Ek het ver haar beloof een dag. Maar jy seh miskien, wat skry Klaas aan myn, ons ken makaar nie; nou juis, ek wil graag met jou kennis maak, en daarom mot jy die neef Koerantdrukker permissie gewe, om stiltjes ver myn te seh wie jy is. Ek het banja mot jou oer die Afrikaanse taal te praat, daar mot tog een taalkunde gemaak word, en vaste regels, hoe een mens mot spel, soo dat ons nie soo maar hot en haar skrywe nie. Jy mot daar oer een bietjie in die koerante skry, en jy mot ook een dag een stuk in Afrikaans skrywe om ver myn te laat sien hoe jy die woorde spelde. Ons kerels wat voor die Afrikaans is, mot met makaar kennis maak, dan kan ons saam werk, dat sal banja beter wees. Jy weet Danie het ver Hannie gekry. Oom Jan en Neef Danie gesels nou eers lekker; wag, ek sal nou maar een van die da'e weer soo'n beetje van hulle gesprekke skrywe.

As jy nou ver myn skrywe, dan sal jy weer van myn hoor. Groetnis ver jou vrou en kinders as jy die het.

KLAAS WAARZEGGER, JR.

AAN "KLAAS WAARZEGGER, JR."

Beste Neef,—Ek het jou brief an myn geles in die *Zuid Afrikaan* van die 24ste October, en was regte bly daaro'er. Ek het oek al lank tyd al gewens om met jou kennis te maak. Jy kan myn naam mar vra ver die neef koerantdruk-

ker. Hy sal ver jou se, wie't ek is. Mar ge dan ver hom die reg om ver myn oek te se, hoe jou naam is. Dit wort hoog tyd dat ons nou ma'ka'er leer ken, en begin same te werk ver ons taal. Jy moet mar angaan met skrywe, neef. Die mense lees danig jou briewe. Party knip dit uit en ber'e dit dan by ma'ka'er. En ek denk als jy klaar het met skrywe, dan moet jy al jou briewe same laat druk in een boekie. Die mense sal dit graag lees.

Mar nou o'er die taalkunde. Jy se: "Daar mot tog een taalkunde gemaak word, en vaste regels hoe een mens mot spel, soo dat ons nie so maar *hot* en *haar* skrywe nie." Ja, myn beste neef! Ek denk oek ons moet een dag een taalkunde maak ver ons; mar nou nog vereers nie. Kyk, di's met al die tale so gegaan: "Eers die *taal* en dan die *taalkunde*." Kyk, ons taal is nog jonk; hy moet nog groei. A's ons nou al een taalkunde gaan maak, we' je hoe dit dan ver myn lyk? Ne's ons een pak klere wil maak ver een kind en dan se, hy moet dit syn hele lewe lank dra. Mar die kind wort al groter en die klere is net nou uitgegroe. Ne, neef! ons taal moet nog banjang groei. Moet tog nie nou al ver die kind een jurkie gaan maak nie. Di's net nou te nouw; dan knel dit ver hom.

Jy vra altemit: "Wat sal ons dan maak? Daar moet tog iets gedaan worde." Wel, ek denk, te wyl die kind nou begin te loop, moet ons ver hom een leiband maak; dan kan hy daaran vashou om te leer loop. Want een kind struikel en val maar net lig. So wil ek graag ne, dat ons een party re'els moet vasstel ver die spelling van ons taal. Di's die leiband. En dan moet ons mar skrywe, dat die taal kan gevorm worde.

Ek denk in die plaats van een taalkunde moet ons liewers eers skrywe "DIE GESKIEDENIS VAN ONS LAND, IN DIE TAAL VAN ONS VOLK." Di's een skande dat daar nog nie eens in Hollans een Geskiedenis van ons land geskrywe is nie. In Engels is daar wel. Mar elkeen kan self begryp hoe een Engelsman die Geskiedenis van ons land sal beskrywe. Die Engelse het altyd reg, en die arme boer wort mar altyd sleg gemaak. As een Engelsman die speuletjes met die Diamandvelde moet beskrywe; ag ne, neef! ek meen, dan het die Engelse die grootste reg van die wereld. Want hulle verdraj die dinge net so's hulle wil. Mar ons weet van beter, ne?

Maar nou denk ek, ons moet die moeite doen om van die begin af ondersoek te doen hoe dit gegaan het met ons land, van die eerste Portugees hier gekom het tot nou toe, en dan alles sekuur beskrywe. Wil jy dit perbeer, neef? Wat denk jy daarvan? Of wil jy myn help? dan sal ek perbeer.

Mar nou nog o'er die spelling. Ek het perbeer om een party re'els op te stel. Jy kan myn se wat jy daarvan denk, en as jy nog wat wil byvoeg sal ek bly wees.

1. *Ons skryf soos ons praat.* Laat ons tog nie so gek wees so's die Engelse, om een woord anders te skrywe en anders uit te spreek nie. Party keer moet een mens ver jou vererg, party keer moet jy lag, as jy die gekheid sien. Verbeel, jou Johnson het 500 re'els opgestel ver hulle uitspraak. En al ken jy al 500 uit jou hoof, dan kan jy nog nie al die Engelse woorde uitspreek nie.

2. *Ei'e name en vreemde woorde skryf ons so's dit in die tale geskrywe wort waaruit ons dit o'erneem.* So doet hulle in die meeste tale. Net mar die Engelse is so dom astrant om al die vreemde woorde en name ewe brutaal te verdraai en verknoi. *Homerus* skryf hulle *Homer* en spreek dit uit *Hommer*. *Horatius* skryf hulle *Horace* en spreek dit uit *Horris*. Ens.

3. *Ons skryf nooit z mar altoos s,* of dit moet wees in vreemde woorde. Een Afrikaner ken geen z in syn uitspraak nie.

4. *In een ope syllabe skryf ons nooit twe klinkers agterma'ka'er nie.* Die syllabe is dan van selfs lank: twee is niks langer a's *twé*, soo is niks langer a's *so*.

5. *Waar een medeklinker uitval wys ons dit an met een'.* Dit kom dikwils te pas. Byvoorbeeld, ons skryf nie "hooge en laage mense" nie, mar wel "ho'e en la'e mense," want so spreek ons dit uit.

6. *Ons het vier e-klanke:* die gewone e en die skerpe é in *gege*; dan het ons die dowwe è (die Griekse a e t a) in *wereid: pérd, sé, hé, lé*, en sulke woorde (ek sien jy skrywe *seh*, ens. mar waar jy die h van daan kry weet ek nie,) en dan het ons nog die korte è in *nè*? Dit sal ons uitspraak *banjang* verduidelik a's ons die vier e-klanke onderskei deur hulle so te skrywe: e, é, ê, è. Kyk nou neef, so's jou naam; jy teken "KLAAS WAARZEGGER JR." Mar di's nie Afrikaans nie; dis Hollans. Een ware Afrikaner sou jou naam skrywe **KLEIN KLAAS WAARSÉER.**

7. *Ons skryf nie sch maar sk.* Een Afrikaner sé nie *school*, mar *shool*; nie *schapen*, mar *skape*, ens.

Maar nou, beste neef, ek het ver die slag genoeg geskrywe. Ons kan oek nie van die Neef Koerantdrukker syn goedheid misbruik maak nie. Skryf my tog wat jy van die re'els denk, dan sal ek die vol'ende keer eenige re'els o'er die taalkunde gé. Mar jy moet oek byzit wat jy weet. Ons moet ma'ka'er help. Dit sal wel alles reg kom! sé Jan Brand.

Nou, tot wederziens! Beste groetenis oek van

EEN WARE AFRIKANER.

P.S.—Ek moes nog om excuus gevra het dat ek jou brief nie eerder beantwoord het nie. Mar Neef, jy weet self hoe swaar ons arme Afrikaners dit nou het; ons kan mos geen volk kry om ver ons te werk nie, en die bietje volk wat daar nog is neem die Engelse om die Spoorweg te maak, en so gaat ons boerdery agteruit.

W. A.

AAN "WARE AFRIKANER."

Beste Neef,—Banja dankie ver jou brief in die "Zuid-Afrikaan" van 25 November. Ek het wel kan denk, dat die skaarsheid van hande die oorsaak was dat jy een bietje getalm het. Ons mense sukkel oek te danig, en ons boerdery gaat banja agteruit met die spoorweg wat die Engelse kasta ver ons (?) maak.

Wat jy *sé* van myn briewe, dat die mense dit te danig lees, en dat party dit uitknip, en dat ek hulle mot laat druk in een boekie, is net wat ek van jou stukke kan *sé*. Nou het ek gedag, as jy wil, dan laat ons ons briewe saam druk in een kleine boekie, as ons klaar het met skrywe. Jy het mos nog banja te skrywe. Die *sede* is nog nie klaar nie, en die "skole" mot jy nog behandel, en nog ander dinge; daarom sal ons nog een rukkie wag.

Om met die "taalkunde" te wag, tot die taal eers meer gevorm is, keur ek goed. Ek het die saak nooit so ingesien nie, mar nou jy myn dit duid'lik maak, met die pak kleere en die jurkie, mot ek jou gelyk gé.

Jou plan om die "Geskiedenis van ons Land, in die Taal van ons Volk" te skrywe is gaaf, neef, gaaf, net gaaf! Ek wil nie die heele werk op myn neem nie, maar jy kan daarop reken, dat ek jou sal help wat ek kan. Dis een skande dat die Afrikaanders nie een geskiedenis van hulle ei'e land in hulle ei'e taal het nie. Jy weet self neef, hoe die Engelse die Geskiedenis van Afrika beskrywe. Nix as *gif spuuz* op ons arme boere. Mar Neef! as ons die Geskiedenis skrywe, dan moet dit een de'entlike boek word, ons moet alle boeke raadpleeg. Ek het een menigte; o.a. "Het Misdadig Engeland," daarin kom heel wat voor o'er ons land. Ons mot begin nes jy *sé*; "van die eerste Portugees hier gekom het, tot die Diamantvelde syn spultjes—nix o'erslaan nie. Mar neef! denk jy nie dat dit goed sal wees, dat ek die skrywers in die koerante, wat oek ver die Afrikaans is, uitnodig om met ons saam te werk? b.v. "Criticus," "Reguit," "Locomotief," "X.Y.Z.," "O.," ens., ens. Jy kan myn "privaat" skrywe of ek dit doen sal: jy weet tog nou myn adres.

Jon 7 re'els oer die spelling is fluks. Jy praat reg: "Ons skryf so's ons praat"; sodat ons nie naderhand "PRONOUNCING DICTIONARIES" met 5000 re'els van die uitspraak nodig het nie, so's die Engelsman. Bespotlik om hulle spelling te sien.

"Ei'e name en vreemde woorde hou hulle spelling. Horatius in *Horries* verander, assieblief nie!

Z val weg. Sch word sk. In een ope syllabe één nie twe klinkers, is alles goed. Mar is dit nodig neef om elke letter wat weg gelaat is met een 'aan te wijs? Sal ons taal met al die tekens dan nie een bietje al te banja op die Hebreeuwsche taal begin te lyken? Ek het gedag om alleen 'te maak om te voorkom, dat een mens onder die lees nie twee klanke of twe syllabas in één smelt. Wat aangaan die vier e-klanke, ek was een beetje bang ver verwarring met die tekens, van daar dat ek die "Grieksche aete in sê, lê hê," met een *h* geskrywe het: *sch*; ek beskou die *h* is die uitblasing tusse *g* en *w*; maar ek is daarom gene'e om jou voorskrif te vol'e. "Nuwe re'els" het ek nie; alleen wil ek ver jou vra, of ons nie een letter sal bedenk in die plek van *ng*, om die mense te leer, om tog die woorde ding, slang, ens., goed uit te spreek.

Mar, beste neef, genoeg. Neef koerantdrukker het meer correspondentente wat hy mot pilsier. Ek sal jou private brief verwag, en na die re'els o'er die "taalkunde" uitkyk. Hou maar moed, Jan Brand sê mos, dat sal alles reg kom. Nog banja werk ver ons. Die Bybel in Afrikaans wag oek nog.

Groetnis aan jou vrouw en kinders oek. Meer op een ander keer.

KLAAS WAARZEGGER, JR.

Die reels van "Ware Afrikaner" is goed en het oek veul bygedra om die spelling te regel. Mar tog het Klaas gelyk die vyfde regel deug nie, eenvoudig omdat dit in stryd is met die eerste; die eerste seg: "skryf na die uitspraak" (foneties), die vyfde seg: "Skryf na die woordafleiding" (etimologies), en die twe is in stryd met maakkaar. Klaas het gelyk ons moet die komma (') net hou waar dit ver die uitspraak nodig is, soos in *ho'e*, *la'e*, *o'er*, ens.

Dit blyk dus dat ons hier al tot 'n vaste werksaamheid begin te kom; taalreels word vasgestel, planne ver samewerking word gemaak; die uitgewing van boeke word besproke, ens. En tog sou dit nog nie tot 'n bepaalde werksaamheid gekom hê nie. Daar moes 'n nadere *anleiding*

kom wat die saak tot 'n punt bring. Daar o'er handel ons in 'n vollende hoofstuk.

Mar vooraf moet ons nog die andag bepaal by 'n redevoering o'er die Afrikaanse taal, gehou an Bloemfontein deur

DR. BRILL,

Rector van die Grey College aldaar.

Op ons versoek het Dr. Brill ons goedgunstig die voorlesing gestuur om te gebruik. Wegens die belangrikheid van die inhoud neem ons dit in syn geheel op.

DE LANDSTAAL.

Bloemfontein, Mei, 1875.

Dames en Heeren, zeer gewenschte Hoorders.

Ieder, die optreedt voor een gemengd gehoor, een gehoor, waar aan het te doen is om iets te leeren misschien, maar vooral om aangenaam bezig gehouden te worden, neemt eene taak op zich, die op zichzelf reeds zwaar genoeg is; maar hoeveel zwaarder wordt die taak, wanneer hij het nooit zóó zal kunnen inrichten, of het geval doet zich voor, dat de ééne helft zijner zeer gewenschte hoorders de taal, die hij gebruikt, niet verstaat, terwijl daarenboven een vermoeden hem drukt, dat een gedeelte der andere helft hem daarin misschien ook slechts bezwaarlijk zal kunnen volgen.

Dit nu is het geval hier; en, in het volle bewust zijn, dat mijne krachten veel te zwak zijn om zulke moeielijkheden te overwinnen, zou ik het zeker niet gewaagd hebben, heden avond voor u op te treden, zoo ik niet gesteund werd door de gedachte, dat ik in ieder geval u ga toespreken in de taal die officieel als de taal des lands is erkend, en tevens door de vrees, dat, indien ik deze spreekbeurt niet op mij genomen had, die officieele taal des lands niet zou vertegenwoordigd zijn in de reeks van lezingen, welke dezen winter in deze hoofd en residentiestad van den Staat zullen gehouden worden.

Het is met het oog op den eigenaardigen toestand van het land, waarop ik zoeven doelde, dat ik het onderwerp heb gekozen, waarmede ik u dezen avond eenige ogenblikken wensch bezig te houden. Dat onderwerp is *de Landstaal*. Verstaat mij wel. Door de Landstaal versta ik op het oogenblik niet de officieele landstaal, mijne Moedertaal, het Hollandsch; ik versta daaronder thans de onofficieele taal, de

taal, die niet geschreven, maar gesproken en verstaan wordt van de Kaapstad tot ver in de binnelanden van Afrika, zonder welke geen vreemdeling, hij zij Engelschman of Duitscher die het land beroist, zich redden kan, de Zuid-Afrikaansche taal.

De keuze van dit onderwerp, al is het ook uit de naaste omgeving gegrepen, zal meniggeen uwer bevreemden. 't Zuid Afrikaansch-Hollandsch, zal men zeggen, is immers niets anders dan een bedorven Hollandsch, laag Hollandsch, Hollandsch verbasterd en met allerlei vreemde bestanddeelen vermengd, waarbij men noch op grammatica, noch op zuiverheid van taal of stijl acht slaat of behoeft te slaan; wat zal men van zoo 'n taal al veel zeggen? tenzij men het betreuren wilde, dat hier geen betere taal gesproken wordt en aanbevelen om óf behoorlijk grammatisch Hollandsch, hoog Hollandsch, zooals men het hier noemt, óf, als dat onmogelijk blijkt, maar liever Engelsch te gaan spreken, althans dat verachte dialect, de zoogenaamde landstaal tot een zoo beperkt mogelijk gebruik te bepalen. Ik heb opgemerkt, dat, wanneer men van zekere zijde van de Landstaal spreekt, dit nooit zonder eene sterke bijmenging van ironie plaats heeft; men wil daar mede zooveel zeggen als: waarom toch niet zonder verzuim het Engelsch als officieele taal ingevoerd; het Hollandsch, dat nu officieel erkend is, wordt bijna evenmin als 't Engelsch verstaan, en de werkelijke landstaal is eigenlijk in het geheel geen taal.

Niettegenstaande, of liever, juist omdat dit een vrij algemeen heerschend gevoelen is, heb ik de Landstaal tot mijn onderwerp gekozen; daar ik het er voor houd, dat tegen dat gevoelen, hoewel het niet geheel ongegrond kan genoemd worden, van wetenschappelijk standpunt nog wel iets kan aangevoerd worden.

Vooreerst moet ik opkomen tegen de bewering, dat eenige taal, hoe onbeschaafd ook, onze aandacht onwaardig zou zijn. "Van het standpunt van den taalvorscher is de taal der zangen van Homerus of de proza van Cicero op zichzelf niet belangrijker dan het gekrijsch van wilden of het geklikklak van Hottentotten."

Wanneer ik dat zeide, zou het u waarschijnlijk te zonderling klinken om het te gelooven, maar wanneer ik u zeg, dat het de woorden zijn van de grootste autoriteit misschien op taalwetenschappelijk gebied, van den Duitscher Max Müller, Professor te Oxford, en voorkomen in zijne algemeen bekende en beroemde, Lectures on the Science of Language" zult gij ze waarschijnlijk wel als waarheid willen aannemen.

De schoone vorm eener taal is het voorwerp der letterkundige wetenschap; de taalwetenschap houdt zich uitsluitend bezig met de klanken en vormen, waardoor de mensch zijne gedachten uitdrukt en iedere klank en iedere vorm waardoor dat doel bereikt wordt, is hare aandacht ten volle waardig.

Wij behoeven dus geene verontschuldiging wanneer wij ons bezig houden met de wijze, waarop de Hollandsche ZuidAfrikaan zijne gedachten uitdrukt. Maar er is meer. Diezelfde Professor Max Müller leert ons dat, wanneer men van taal spreekt er eigenlijk geen onderscheid gemaakt kan worden tusschen groei of ontwikkeling en verval, zoodat men zeggen kan, dat de hoogst ontwikkelde Europeesche talen van den tegenwoordigen tijd eenvoudig door voortdurend verval uit eene rijke en volle oorspronkelijke taal zijn ontstaan, welke in overouden tijd door de voorouders der Europeesche volken, de Aziërs, gesproken werd. Nu gaat het niet aan, het Hollandsch of Engelsch b.v. als een soort van model- of standaardtalen te beschouwen en op 't Afrikaansch, dat als een eigenaardig vervallen tak van 't Hollandsch aan te merken is, neêr te zien, wanneer men weet dat het Hollandsch en Engelsch evenzeer vervallen vormen van den Germaanschen stam zijn, beide, maar vooral 't Engelsch door wrijving met de talen van vreemde veroveraars zóózeer afgesleten, dat het geene noemenswaarde grammatische vormen heeft overgehouden. Niets is dan ook gemakkelijker dan een parallel te trekken tusschen Engelsch en Zuid-Afrikaansch Hollandsch. Is men daarom gerechtigd op het Engelsch als op een afgesleten, vormlooze taal neêr te zien! Waarlijk niet, want in diezelfde taal heeft de grootste dichter der wereld zijne verwonderlijke meesterstukken geschreven, waarin het heelal zich als het ware afspiegelt en het menschelijk gemoed met alle hartstochten die het bewegen in oneindige verscheidenheid zijne uitdrukking vindt; en in die taal worden nog heden in 't Parlement, in kerken en gehoorzalen redevoeringen gehouden, die in kracht en gloed te vergelijken zijn met het beste, wat Athene en Rome in vroeger eeuwen hebben opgeleverd. En toch hadden die Grieksche en Romeinsche redenaars een prachtige vormrijke taal tot hunne beschikking de Engelsche slechts dat afgesleten van vormen ontdane Engelsch. Genoeg om te doen zien, dat men niet te voorzichtig zijn kan met eene taal enkel naar den rijkdom harer grammatische vormen te beoordeelen. 't Hoogste en diepste, wat het den mensch gegeven is uit te spreken, kan volkomen duidelijk, krachtig en schoon ook zonder die vormen worden geuit.

Twee dingen derhalve meen ik met deze redeneering reeds bewezen te hebben: 1ste 't Zuid Afrikaansch is van wetenschappelijk standpunt nie, verachtelijk, eenvoudig reeds omdat de wetenschap geene enkele menschelijke taal veracht, maar iedere uiting van menschelijke spraak hare aandacht even waardig keurt. 2de 't Zuid Afrikaansch is niet verachtelijk, omdat het de Hollandsche grammatische vormen verwaarloost, want dit is nu eenmaal de wet van den taalgroei, dat de taal hoe langs zoo meer vervallen moet en zich van hare buigingsvormen en uitgangen ontdoen; terwijl ten andere dit verval geene afbreuk behoeft te doen aan hare bruikbaarheid tot het uitdrukken der menschelijke gedachte.

Om een juist denkbeeld te krijgen, wat 't Afrkaansch eigenlijk is, zal 't best zijn, het met de Hollandsche moedertaal te vergelijken en te doen zien, hoe die wet van het klankverval, die de geschiedenis der taal beheerscht, hier gewerkt heeft. Vóór ik echter daartoe overga, wensch ik die wet zelve een weinig nader toe te lichten. Een beeld zal misschien het meest geschikt zijn om de zaak duidelijk te maken. De oudste oorspronkelijke vorm der Indo Europeesche talen kon vergeleken worden bij een prachtige plant, waaruit aan alle kanten takken en loten uitschieten, die vol zijn van weelderige bladeren, bloemen en vruchten. Maar de mensch neemt die plant voor de behoeften van zijn dagelijksch leven in beslag en hoe langs zoo meer verdwijnen de vruchten en bloemen, het dichte gebladerte de loten en takken, en in den loop des tijds blijft er niets over dan een naakte stam, geschikt om tot alle praktische doeleinden gebruikt te worde, tot een wapen ter verdediging, tot een staf om op te steunen, maar niet langer door schoonen vorm het oog verrukkend.—Zulk een weelderige plant is de taal der Vedo's, de Heilige Boeken der Oude Indiërs, met haren rijkdom en volheid van vormen. Maar in den loop der eeuwen zien wij langzamerhand dien rijkdom afnemen, die volheid als 't ware inkrimpen. 't Grieksch, 't Latijn, 't Gothisch, 't Duitsch, zelfs mogen ons nog rijk in vormen schijn met 't oud Indisch vergeleken, zijn zij reeds verarmd en 't Hollandsch is al weder armer dan 't Duitsch, terwijl 't Engelsch, wat Grammatische vormen betreft, een beeld van naakte armoede mag genoemd worden. Men ziet het, grammatisch verval is de wet, welke de ontwikkeling der taal beheerscht, waaraan alle talen onderworpen zijn. En 't Zuid Afrikaansch Hollandsch heeft niet anders gedaan dan die wet volgen en is, daar niet, zooals in het moederland, allerlei invloeden van gezag, geene letterkunde, geen schrijftaal, geen schoolmeesters, geen overwegin-

gen van schoonheid of fatsoen tegenhielden, maar alleen gemak en bruikbaarheid in aanmerking werden genomen, met oneindig grootere snelheid de helling afgeloopen en met de grootste stoutmoedigheid verminkt, besnoeid en voor 't dagelijksch gebruik pasklaar gemaak. Al wat de vrije beweging hinderde, al wat den volslagen ongeleerde te geleerd voorkwam, waarvan het doel of het nut niet langer begrepen werd, werd verwijderd, verwaarloosd, verworpen, niet met bewustheid, maar langzamerhand, als van zelve, onbewust. Evenals de Afrikaansche boer, met den ouden Diogenes wedijverend, in zijn huiselijk leven scheen te willen toonen, met hoe weinig een mensch toe kan, zoo deed hij het ook in zijne taal, ten minste in zijne grammatica en zóó werd het Zuid-Afrikaansch de taal, welke het op dit oogenblik is.

Maar het is niet voldoende dit te beweren, het moet ook bewezen worden; en het kan dit gemakkelijk door eene vergelijking der beide talen. Staat mij daarom toe een paar grepen te doen. 't Hollandsch zooals het hier gesproken wordt met het in Holland gesprokene te vergelijken, dan zal het duidelijk worden, hoe 't eerste een zeer vereenvoudigde vorm van 't laatste is. Bij voorbaat versoek ik verschooning van mijne hoorders en vooral van mijne hoorderessen, indien ik daarbij een enkele maal en schoolsche term moet gebruiken; maar dat komt er van, wanneer men een schoolmeester eene lezing laat houden!

Nemen wij dan vooreerst het Grammaticsch geslacht der woorden: In 't Hollandsch bestaat nog de onderscheiding van geslacht ook by levenlooze voorwerpen, uitgedrukt door 't gebruik van een verschillend lidwoord en een verschillenden verbuigingsvorm. De opvatting, die tot dat verschil van geslacht geleid heeft, is lang uit het bewustzijn verdwenen; toch houdt het Hollandsch, evenals het Duitsch, nog daaraan vast en spreekt b. v. van : *den* tuin, maar van *het* huis, terwijl *de* kamer vrouwelijk is; zoo ook *de* stad, maar *het* dorp. Dat fijne verschil werd don van de schooltucht in 't moederland ontslagen Kaapschen kolonist weldra te lastigen hij zeide: *die* huis, even goed als : *die* tuin, *die* kamer; *die* dorp zoowel als *die* stad, ziedaar reeds dadelijk een groot vereenvoudiging, die dan ook zòò voor de hand ligt, dat het Engelsch die met het Afrikaansch gemeen heeft; alle woorden één geslacht en één lidwoord; geene onderscheidingen meer, die toch onbegrepen blijven. Natuurlijk is daardoor de plasticiteit en rijkdom verminderd; daarentegen is de gemakkelijheid, de eenvoud, derhalve de bruikbaarheid der taal voor den gemeenen man toegenomen, en dat was immers het doel, dat onbewust werd nagestreefd? Ik behoef nauwelijks te zeggen, dat de weini-

ge overblijfselen van buiging der naamwoorden, die in 't Hollandsch nog bestonden, geheel verdwijnen, gelijk zij ook in 't Engelsch verdwenen zijn; dat dus vormen als: *des mans, den manne, der vrouw*, enz. geregeld vervangen worden door: *van die man, an die man* of liever nog *voor die man*, (welk *voor* menigmaal ook daar gebruikt wordt, waar het volstrekt niet te pas komt.) De verdwijning der verbuiging is dus de tweede vereenvoudiging. Zelfde gevolg: De taal wordt gemakkelijker in 't gemeene gebruik; minder schoon voor den dichter of den redenaar.

Hetzelfde stelsel, dat wij by de behandeling van het naamwoord opmerkten, vinden wij ook op het werkwoord toegepast. Daar vooral is in 't Hollandsch nog een lastige rijkdom en verscheidenheid van vormen; 't Afrikaansch kan zich daarmede niet langer ophouden en zal eens toonen, hoe goed men daarbuiten kan.

Hoe lastig, onregelmatig is b. v. 't Hollandsche: ik *ben*, hij *is*, wij *zijn*, gij *zijt*, zij *zijn*; hoe eenvoudig en regelmatig daarentegen datzelfde werkwoord in Afrikaansch waar het aldus luidt: ik is, jy is, hy is, ons is, julle is, hulle is.

Maar bij die hervorming blijft het niet. Eén tijd van 't Hollandsche werkwoord (de onvolm. verl.) verdwijnt geheel en daarmede is verbazend veel gewonnen: want juist in de vorming van dien tijd lag één der grootste moeilijkheden van 't moeilijke Hollandsch.

Nu heeft men gelukkig niets meer te maken met vreemde vormen als: ik bracht van breng, ik zag van zie, ik zocht van zoek, ik deed van doe, ik sloeg van sla; men zegt eenvoudig: ik het gebreng, ik het gezoek, ik het gedaan, ik het gesien, ik het geslaan, enz.

Volkomen consequent, bemoeit het Afrikaansch zich ook niet met een derde moeilijkheid in 't Hollandsch, de verschillende uitgangen der Deelwoorden op *d* of *t* en op *en*, naar mate 't werkwoord zwak of sterk verbogen wordt; het laat zich met zwakke of sterke verbuiging hoegenaamd niet in en heeft dus ook met die *d* of *en* niets te maken; het laat beide eenvoudig weg en zegt: ik het *geleer* voor: geleerd; hij het *gehrij*: voor *gekregen*. Verwonderlijke vereenvoudiging! Een vorm en wel de eenvoudigste van 't geheele werkwoord, is voldoende voor alle wijzen, tijden, getallen en personen, b.v. tegenw. tijd, enkelv. ik denk, meerv. ons denk, verl. tijd: ik het gedenk, toek. t. ik zal denk, enz.

't Behaalde voordeel springt alweer in 't oog, zonder dat ik er nader op behoef te wijzen. Zoo 't ons Hollanders al enigzins barbaarsch klinkt, wat doet het er toe en welk recht hebben wij eigenlijk om aan de Afrikaansche taal onzen maat-

staf aan te leggen en *onze* wetten voor te schrijven? Zoolang zij voor Hollandsch wil doorgaan, dan voorzeker hebben wij dat recht; maar wanneer zij nu eens geen Hollandsch wil zijn, maar Afrikaansch? Dan zal ons niet anders overblijven, dan ons, zoo noodig onder protest, terug te trekken, met de verklaring, dat wij onze taal schooner vinden, iets wat de Afrikaander ons mogelijk wel zal willen toegeven, zich troostende met de gedachte, dat alle dingen twee zijden hebben en dat de zijne wel zoë gemakkelijk is.

Maar—om, na deze bespiegeling, tot ons onderwerp terug te keeren—niet alleen in de vormen van verbuiging en vervoeging wordt alles vereenvoudigd, alle moeilijkheid vermeden of weggenomen; ook in de uitspraak, waar die eenigzins moeilijk of hard scheen, werd de aanstootelijke letter verzacht of verwijderd.

Zóó met de voor de meeste buitenlanders moeilijk uit te spreken *g* klank, die aan 't eind, zoowel als in 't midden der woorden verdwijnt, alléén bij 't begin behouden wordt. Daarom wordt 't Hollandsche wagen hier: wa, dragen, dra, krijgen, kry, zeggen, zê, negen, ne'en. Zoo wordt de *ch*, de harde keelklank, evenals in 't Friesche dialekt, achter de *s* als *k* uitgesproken; schoon wordt skoon, schip skip, schrijven, skrywe; verschrikkelijk, verskrickelijk. Zoo wordt ook de zachte *v* tusschen twee klinkers niet meer gehoord; of tot u verzacht overal wordt oorals, daarboven daarboo; schrijven, gelijk wij reeds zagen, skrywe. Zoo hooren wij dus 't Hollandsche *morgen avond* hier, met weglating van *g* en *v*, klinken als: *morre aand*.

Eigenaardigheden, die 't Afrikaansch met de Hollandsche volkstaal gemeen heeft zijn 't weglaten der *h* aan 't begin en der *t* aan 't eind van vele woorden, terwijl een *t* weder achter vele woorden gevoegd wordt, waar die volstrekt niet behoort.

Maar ik vrees, dat, als ik zoo nog langer voortging, ik zelf van diegenen van mijn gehoor, die mij verstaan en volgen kunnen, te vervelend en schoolmeesterachtig zou worden. Ik zal dus de Landstaal niet in hare andere veelvuldige eigenaardigheden beschouwen; ik zal niet—'t geen anders op zichzelf reeds eene aardige studie zou opleveren—er op wijzen, hoeveel overeenkomst er nog in 't gebruik van vele woorden en uitdrukkingen bestaat tusschen de taal die thans hier gesproken wordt en 't Hollandsch der 17de en 18de eeuw, de tijd, waarin de Kaap van Holland uit gekoloniseerd is geworden, zoodat uitdrukkingen, die men in Holland niet meer hoort, maar alleen in de schrijvers van dien tijd vindt, hier nog volkomen gangbaar zijn. (Ik noem slechts enkele

benamingen van overheidspersonen als Landdrost, veldkornet uit den tijd der Republiek; vele namen van munten, 't gebruik van juffrouw van 't Holl, Mevrouw, tabbaard voor: kleedje of japon, enz.). Ik zal niet wijzen op de vele scheepstermen, welke in de taal voorkomen, hier door de Hollandsche matrozen gebracht, welke het verkeer tusschen moederland en kolonie onderhielden of ook wel zich hier vestigden en zelve kolonisten werden en alzoo hunne eigenaardige uitdrukkingswijze hier inheemscht maakten. Als zoodanig noem ik slechts: kombuis voor 't Hollandsche keuken, baatje, onderbaatje voor jas en vest, Spaanschspek voor meloen, enz. Ik zal niet wijzen op geheel onhollandsche woorden, van Maleisch of andere talen ontleend, noch ook op het belachelijk misbruik, dat in de steden of dorpen veel voorkomt, om Engelsch en Hollandsch op de vreemdsoortigste wijze te vermengen en door een te haspelen, zooals b.v. wanneer dames, die elkander willen mededeelen dat zij op een partijtje veel genoeg gehad hebben, dat doen door te zeggen: "ons het ons toch zoo geenjoy," of indien zij willen te kennen geven, dat zij een wandeling gemaakt en daarna bij eene dame van hare kennis een bezoek gebracht hebben; dan te zeggen: ons het eerst "gewalk" en toen "gecall" op Mrs. zoo en zoo," eene taal, die een waren Hollander de haren te berge doet rijzen. Dit alles zal ik ditmaal daarlaten.

Alleen wensch ik nog even aan te stippen dat het voor iemand, die met alle deelen van Zuid-Afrika goed bekend is, eene nuttige en belangrijke zaak zou zijn, ons eens in te lichten omtrent het verschil in taal en spreekwijzen in de verschillende deelen van dat uitgestrekte gebied, om zoo de vraag op te lossen, in hoever de Zuid-Afrikaansche taal één kan genoemd worden. Ik voor mij heb uit den aard der zaak slechts een zeer beperkt veld van waarneming. Misschien is het alleen daaraan toe te schrijven, dat ik den indruk ontvangen heb, dat er bij andere talen vergeleken, verwonderlijk weinig verschil van dialect, eene verwonderlijk groote overeenkomst van uitspraak, van vormen, van eigenaardige spreekwijzen en uitdrukkingen bestaat. Wanneer ik b.v. den staat van zaken in 't kleine Holland neem, dan zie ik, dat bijna ieder dorp, en zeker iedere stad verschil van dialect vertoont, dat een Hollandsche boer eene Gelderschman nauwelijks verstaan kan en dat er in 't Noorden een dialect gesproken wordt, dat voor iederen Hollander volkomen onverstaanbaar is en dan ook nader bij 't Engelsch dan bij 't Hollandsch staat; ik bedoel het Friesch, nauw verwant aan de taal der Angelen en Saksers, de overwinnaars der oude Britten. Wanneer ik zooveel verscheidenheid in zulk een engen kring ver-

gelijk met den toestand in zoover uiteenliggende landstreken als b.v. de Kaapstad en de Transvaal, dan komt het mij voor, dat ik wel recht heb mij over 't betrekkelijk geringe verschil van dialekt te verbazen, zelfs al neem ik de geheel verschillende historische gegevens daarbij in aanmerking, en al beden ik, dat, nog nauwelijks veertig jaren geleden de bevolking van Vrijstaat en Transvaal zich nog binnen de grenzen der Kolonie bevond. Maar toch verschil bestaat er; zelfs ik kan dit duidelijk waarnemen, wanneer ik de taal van een zoogenaamden Bovenlander het Kaapsch-Hollandsch met die van den Vrijstaatschen boer vergelijk: 't zou waarschijnlijk de moeite loonen, de punten van overeenkomst en verschil na te gaan, op te teekenen en op die wijze als het ware de geographische kaart der Zuid-Afrikaansche taal te ontwerpen.

Maar ook dit slechts in 't voorbijgaan, als een wenk aan meer bevoegden. Ik heb mij slechts ten taak gesteld 't Hollandsch gelijk het hier gesproken wordt met de Hollandsche moedertaal te vergelijken en aan te toonen, dat men 't eerstgenoemde bepalen kan als een Hollandsch, dat eenvoudigheidshalve de grammatische vormen die nog aan de moedertaal eigen waren, heeft afgeschaff, of liever, zonder grammatische of litterarische tucht, aan zich zelve overgelaten, die vormen langzamerhand heeft zien inrimpen, afslijten en ten slotte nagenoeg geheel verloren heeft.

Naarmate wij een juister begrip van taal hebben, zullen wij deze taal daar te minder hard om vallen, omdat wij dan hebben leeren inzien, dat de zoogenaamde grammatica volstrekt niet eene zoo absoluut bindende kracht heeft, als wij ons verbeeldden, toen wij op de schoolbanken zaten, dat die grammatica zich ten slotte als eene gehoorzame dienaar heeft te richten naar het zich onophoudelijk, zij het dan ook voor ons nauwelijks merkbaar wijzigend spraakgebruik, dat, de taal een vloeiende steeds bewegelijke, levende zelfstandigheid is; naar de schoone vergelijking van Max Müller, een stroom, die wel op de oppervlakte bevroren is en dus vast en onbewegelijk schijnt, maar niettemin onder den ijsvloer voortstroomt en, eindelijk het dwangjuk verbrekend, ons plotseeling doet zien, dat het eene levende, bewegende massa was, wat wij voor eene doode, onbewegelijke stof aanzagen, en spot met de nauwkeurige regeltjes en formuleetjes, waarin wij haar op schoolsche wijze wilden dwingen en binden; of wel, eene plant, die, de eigenaardige wet van haren groei en hare ontwikkeling volgend, mogelijk wel eenigzins door menschenkunst geleid en gesnoeid, doch niet naar individueele willekeur kan gedwongen of veranderd worden.

Hiermede is dan de plaats bepaald, die de Landstaal, uit een taalwetenschappelijk oogpunt beschouwd, tegenover de Hollandsche moedertaal inneemt.

Maar beschouwt gij die Landstaal dan werkelijk, zoo hoor ik iemand vragen, als eene taal, die verdient onder de overige talen als eene afzonderlijke taal op te treden, naast en tegenover het Hollandsch? Mijn antwoord is: voor het tegenwoordige zeker nog niet. Maar zal het dan in de toekomst zoo zijn? Ik zou kunnen volstaan met op die vraag te antwoorden, dat ik niet behoor tot hen, van wie de Apostel Paulus melding maakt, die in de Gemeente opstaan om te profeteeren. De gave der profetie is mij onthouden. Toch wil ik eene poging wagen tot eene zoo niet rechtstreeksche, dan toch zijdelingsche beantwoording dier vraag en in korte trekken schetsen, aan welke voorwaarden m.i. eene taal moet voldoen, wil zij eene eigene plaats in de rij der talen gaan innemen. Aan uw eigen oordeel wensch ik dan de conclusie over te laten, in hoeverre het waarschijnlijk kan genoemd worden, dat de Landstaal ooit aan deze voorwaarden zal kunnen voldoen.

Schenkt mij daartoe nog enkele oogenblikken uwe welwillende aandacht.

Er bestaat eene Nederlandsche spreuk, die zegt "de taal is gansch het volk." Die spreuk blijft waar, wanneer men haar omkeert en zegt: "het volk is gansch de taal" d. w. z. waar een volk, eene nationaliteit is, daar zal eene taal zijn. De begrippen taal en letterkunde aan de eene, het begrip nationaliteit aan de andere zijde hangen ten nauwste, ik zou zeggen, onverbreekbaar samen.

Zoolang de nationaliteiten nog niet uiteenloopen, niet ieder haren eigen ontwikkelingsgang volgen, zoolang kan er van eene afzonderlijke taal zelfs geen sprake zijn; eerst dan verdient eene taal als zoodanig aangemerkt te worden, wanneer zij op eene eigene letterkunde kan wijzen, waarin zich een nationaal bewustzijn, afspiegelt, verschillend van die nationaliteit, waaraan zij haren oorsprong te danken heeft. Zoolang zich nog niet zulk eene eigene letterkunde gevormd heeft, zolang de wordende natie nog voor het uitspreken van haar bewustzijn bij het moedervolk moet te markt gaan en daarvan alles ontleenen, is dit een bewijs, dat het nationaal bewust zijn nog niet krachtig genoeg ontwikkeld is om het aanzijn te geven aan eene nieuwe beschaving en eene nieuwe taal. Is daarentegen die voorwaarde van een krachtig eigen leven vervuld, dan zien wij als van zelve mannen optreden, die den moed hebben van dat nieuwe leven getuige-

nis te geven in een nieuwen vorm en eene nieuwe taal wordt geboren.

Dit is de gang van zaken, dien wij bij 't ontstaan der Engelsche taal en letterkunde waarnemen. De Normandische overwinnaars zagen op 't ruwe Saksisch neder met al den trots van hoogere verfijning en de laatlunkendheid van den veroveraar. Desniettemin school er in dat verachte Saksisch een levenskracht, die bestemd was weldra den veroveraar op zijne beurt te veroveren en toen, als het ware in het duister, de nieuwe beschaving en de nieuwe taal zich hadden gevormd, toen trad Chaucer op en met hem vangt eene litteratuur aan, die, niet langer weêrhouden door minachting of spot, weldra de bewondering van alle toekomstige eeuwen zou zijn.

Dit is ook de gang door het Nederlandsch in zijne oorsprong en eerste ontwikkeling gevolgd. Omstreeks het midden der twaalfde eeuw waren de Nederlanders in zeden en gewoonten, in beschaving en taal nog Duitschers. Toen de Vlaamsche steden plotseling door handel en nijverheid eene ongekende vlucht namen, toen eerst begon zich een van het Duitsche niet langer afhankelijk eigenaardig nationaal leven te ontwikkelen en als voertuig van dat leven eene eigene taal en letterkunde. Met de nationaliteit, gij ziet het, ontstond in beide gevallen de taal en letterkunde. Daarom zeg ik ook ten opzichte van de Landstaal: Eerst dan, wanneer er eene krachtige, zich zelf bewuste Afrikaansche nationaliteit zal zijn, met eene eigenaardig nationale ontwikkeling en beschaving, dan eerst ontstaat de mogelijkheid, eener eigene Afrikaansche taal en letterkunde. Op het oogenblik zijn wij daarvan, voor zoover ik zien kan, nog ver af. Wel hebben zich in den laatsten tijd teekenen voorgedaan, die op 't ontstaan in Zuid Afrika van een nationaal bewustzijn wijzen; de Afrikanen, onverschillig of hij tot de Kolonie, tot Natal, tot den Vrijstaat of tot de Transvaal behoort, gevoelt zich Afrikanen, gevoelt dat Zuid Afrika zijn vaderland is, evenals in de eerste helft dezer eeuw, de Pruis, Sakser, de Hes, de Thüringer en de Zwaab gevoelde, dat zijn vaderland grooter zijn moest en dat Deutschland één behoorde te worden. Maar dat streven, die beweging is nog slechts in het begin; het is nog niet genoegzaam gebleken, of het werkelijk uit den boezem der bevolking haren oorsprong neemt en in het hart van het volk leeft, niet slechts in het hoofd van staatslieden en dagbladschrijvers. En toch, krachtig en onuitroeibaar moet het in het hart van het volk leven, wil het met eenige kans op eindelijke overwinning de worsteling aanvaarden voor het bestaan, die de wet des levens is. De vijand is

nooit ver. Al dadelijk moet het den strijd opnemen tegen de beide sinds lang gevestigde machten, die het hunne taal en hunne letterkunde zoeken op te leggen: het Hollandsch en het Engelsch; het Hollandsch, machtig door dat het de taal is der gevestigde Kerk, door dat de Bijbel in die taal wordt gelezen, en het Evangelie daarin verkondigd wordt; het Engelsch, machtig door dat het den Afrikaan overal in het leven ontmoet, hem van alle kanten omgeeft, zoodra hij zijne eenzame plaats verlaat en hem letterlijk dwingt het te gaan beoefenen, het te verstaan en te spreken. Twee zoo machtige invloeden, waarin ieder een eigene, hooge beschaving vertegenwoordigt, te bestrijden en te overwinnen, zal zeker geen geringe taak blijken voor het jeugdige Afrikaansche element, aan welks beschaving nog slechts de eerste hand wordt gelegd en welks levenskracht nog niet op de proef gesteld is. En toch zal aan die voorwaarde voldaan moeten worden, zal de voorspelling vervuld worden, die ik onlangs* door President Burgers hoorde doen en hier eenmaal eene taal worden gesproken, die noch Hollandsch is, noch Engelsch, maar Afrikaansch!

Zouden wij het dan voor onmogelijk verklaren? Dat zij verre. Zoo dikwijls zien wij in het leven en in de geschiedenis werkelijkheid worden, wat ons onwaarschijnlijkst dacht. Misschien is voor Zuid-Afrika eene groote toekomst weggelegd. Is het dan onmogelijk te noemen dat nog eenmaal, na verloop van eeuwen misschien eene eigen beschaving verrijse, die op taal en letterkundig gebied de schoonste vruchten voortbrengen zal?

Van eene zaak mogen wij ons echter overtuigd houden. Alles zal afhangen van de levenskracht der nationale beweging, die zich begint te openbaren.

Willen wij dus een eigen onafhankelijk volksbestaan, eene eigene taal, eenmaal misschien eene eigene letterkunde van Zuid-Afrika, dan rust op ons de dure verplichting, om, tegenover machtigen vreemden invloed, die nationale beweging te steunen en te beschermen, dat nationaal bewustzijn te koesteren en aan te kweeken, het nationale leven met alle ons ten dienste staande middelen te bevorderen en te handhaven.

Mocht tot het vestigen dier overtuiging deze voordracht over de Landstaal iets hebben bijgedragen.

J. BRILL.

* Dit werd gezegd in Mei, 1875.

'n Paar opmerkings sal wel nie as ongepas beskouwd worde nie.

1. Na so'n taal van Afrika's grootste taalgeleerde sal dit wel nie langer nodig wees om notisie te neem van die teenstanders wat in dwase onverstand volhou dat Afrikaans gen taal is nie, of 'n Hotnotstaal is.

2. Die *Express* van 20 Mei 1875 seg van die voorlesing:

✓ Ll. Donderdag avond vervulde Dr. Brill in het stampvolle Stadhuis alhier, de eerste spreekbeurt, over de LANDSTAAL. Voor een gemengd gehoor op te treden, waaronder de meesten wel het Afrikaansch, niet het zuiver Hollandsch goed verstaan, was waarlijk geene gemakkelijke taak, en nog wel een onderwerp te behandelen, dat, als van zelf spreekt, droog en dor moet voorkomen aan een uitgelezene menigte vanden ames en heeren, die zijn opgekomen om zich een avondje te gaan amuseren.

✓ Op welsprekende wijze wist Dr. Brill de groote schaar als aan zijne lippen te doen hangen; men kon een speld hooren vallen, en ofschoon welligt enkele hoorders niet alles hebben verstaan, en daardoor voor ironie of spot hebben opgevat wat nimmer aldus door spreker bedoeld was, kunnen wij het volmondig getuigen dat het geheele auditorium ten volste voldaan was, en dat het ons zeer spijt dat wij door plaatsgebrek geen vollediger verslag van de belangrijke redevoering kunnen geven.

✓ Jammer dat die blad nou so gedraai is en op alle maniere, lage en gemene nie uitgeslote nie, publiek en privaat alles doet wat in sijn vermoë is om die Afrikaanse taalbeweging teen te werk. Sou dit wees omdat die sirkulasie van ons orgaan, die *Patrit*, te sterk toeneem, oek in die Vrystaat?

3. Dis opmerkelijk dat Dr. Brill in syn inleiding duidelik lat uitkom dat Hollans grotendeels onverstaanbaar is ver 'n Afrikaanse gehoor, wat oek deur die *Express* erkend word.

4. Dr. Brill syn opmerking is juis, daar is 'n bisondere eenvormigheid in die landstaal van Kaap tot Transvaal; verskil van spreekwoorde bestaat daar, mar nie van taalvorme nie.

5, O'er die opireding van Afrikaans as selfstandige taal moet die anmerking van Dr. Brill gelees worde met inagneming dat dit geseg is voor die Afrikaanse taalbewe-

ging, gelyk hy skryf in 'n brief d.d. Bloemfontein 2 April 1879: "Alleen wensch ik er op te drukken, dat zy (de lezing) vier jaren geleden is gehouden en dus dagteekent van vóór den tyd, dat de Afrikaansche taalbeweging zulk eene vaart genomen heeft. In een historisch overzicht kan zy echter misschien nog op hare plaats zyn".

6. Verder spreek die lesing ver sig self. Alleen wil ons met alle beskeidenheid anmerk dat Dr. Brill nog by Afrikaanse woorde die *z* gebruik, terwyl ons meen dat die Afrikaner dit as *s* uitspreek; verder dat hy die voorsetsel *ver* nie onderskei van *voor*, bywoord en voorsetsel van tyd en plaats en die *ver* word nie gebruik "waar het volstrektniet tepas komt," mar wys dikwils die objektan waarop die werking van bedrywende werkwoorde o'ergaat, nes die Hebreus oek 'n voorsetsel het, en dit dikwils waar dit in Hollans nie te pas kom nie, byv. "Piet slaat *ver* Jan."

7. Dis wel wenselik dat Dr. Brill weer an die publiek op een of ander manier syn latere waarnemings o'er die landstaal medeel.

GESKIEDENIS VAN JOSEF.

As 'n middel tot voorbereiding van die Afrikaanse taal moet ons nog wys op 'n boekie van 36 bladsye, gedruk by Smuts & Hofmeyr, en uitgege by N. H. Marais, getitel: "Die Geskiedenis van Josef voor Afrikaanse Kinders en Huissouwens, in hulle eige Taal geskrywe deur een Vrind. 1 Cor. 14 : 6." Die *anleiding* tot die uitgaaf van die boekie blyk uit die vollende uittreksel uit die Voorrede :

"Nou lees die kinders van mense wat vroër mensvreters was, en wat in die Groote Stille Znidzee woon, op hulle skool ook die geskiedenis van Josef net soo goet, as die kinders wat in beskaafde lande, soo as Holland, England, Duitsland, enz., woon. Elk een in syn eige taal. In Afrika is ook banja van die boekies, maar in die meeste kom sulke hooë woorde voor, dat die Afrikaanse kinders dit nie goet kan verstaan nie. En daarom moet daar tog ver hulle ook "Eén Geskiedenis van Josef" in hulle taal geskrywe worde. Nou was daar een vrint van myn wat myn gevra het, dat ek moet perbeer, om ver die Lammertjes van Christus syn kerk, wat in Zuid Afrika woon, ook soo'n boekie te maak, en daar-

om het ek ook geperbeer. En als die boekie ver myn Afrikaanse vrindjes nou aangenaam is, dan sal ek, as God myn die lewe spaar nog meer mooi stories in hulle taal skrywe."

Dat die *doel* voorbereidend was blyk oek uit die volgende paar sinne uit die Besluit:

"As julle die geskiedenis wil nalees in die Bybel kan julle die vinde in die boek Genesis van die 37ste kapittel af. Daar staan die storie oek byna mooier geskrywe as hier in deuse boekie. Maar daar die Bybel *Hoog-Hollans* is sal myn kinders dit miskien nie soo goed kan verstaan nie. Nou wil ek ver julle een ding vra en dat is: As julle bid dan moot julle oek meteens aan onse liewe Heer vra, dat die Bybel tog vertaal mag worde in die Afrikaanse taal oek. Hy sal dit seker doen; want die Bybel is syn Woord en die Woord moet aan alle mense bekend gemaak wort in hulle eige taal, Mar. 16 : 15, 16."

Ons noem die boekie oek as 'n voorbereiding, en wel in die sin dat dit eintlik die sondebok was wat al die vyandskap moes dra, daar dit die eerste Afrikaanse boekie was. Nou dis wel waar dat die samestelling van baing volsinne te Hollans is; dat ons die spelling afkeur van woorde soos *mot, et, seh, Afirkaans*, ens. Mar die bewerking van die Geskiedenis self is uitmuntend. Die vorm *kon* gen verstandig mens meteens volkome verwag nie, as hy bedenken wat dit kos om 'n taal te vorm. En as ons kyk hoe ons nog altoos verskil op vele punte in die spelling, dan moet ons veeleer verwonderd wees dat so'n eerste proef van (nie 'n samespraak mar) 'n deurlopende verhaal so goed uitgeval is.

II. ANLEIDING.

Mar die samesprake van albei Klaas Waarsê'ers, met die pleidooi van Ware Afrikaander en die Voorlesing van Dr. Brill same, sou egter nie in staat gewees hê om die Afrikaners tot erkenning en beoefening van hulle taal te bring nie. Want in alle dinge is 'n Afrikaner mar lankzaam en versigtig, en veral in letterkundige sake stel hy mar min belang; daarby kom die veroordeling dat die taal te sleg is, ens. Daar moes dus iets gewigtigers bykom.